

PIENEN HUOLEN TILANTEITA JA HYVIÄ TYÖKÄYTÄNTÖJÄ

Koulukuraattoreiden kokemuksia ala- ja yläkoulun nivelvaiheessa

Marko Läärä

Opinnäytetyö, kevät 2010

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Diak Etelä, Helsinki

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Läärä, Marko. Pienen huolen tilanteita ja hyviä työkäytäntöjä - Koulukuraattoreiden kokemuksia ala- ja yläkoulun nivelvaiheessa. Helsinki, kevät 2010, 72 s..

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Etelä Helsinki. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK).

Tutkimuksen tavoitteena oli kerätä tietoa koulukuraattoreiden kokemista huolitalanteista ja heidän toteuttamistaan hyvistä työkäytännöistä siinä vaiheessa, kun oppilas on ala- ja yläkoulun nivelvaiheessa.

Tutkimusmenetelmänä käytettiin Stakesin kehittämää Hykä-dialogitmenetelmää, joka toteutettiin Nurmijärven kunnan koulukuraattoreiden yhteisessä foorumissa, jonka aikana kuraattorit kävivät vuorovaikutteista keskustelua työssään kokemista huolitalanteista ja työssään toteutetuista hyvistä työkäytännöistä.

Tutkimuksen Hykä-dialogitmenetelmällä toteutettu foorumi oli onnistunut. Menetelmällä tuotettu aineisto analysoitiin teorialähtöisesti. Analyysi tuotti vastauksia asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Tutkimuksen tuloksiksi saatiin koulukuraattoreiden kokemia pienelle huolivyöhykkeelle sijoittuneita huolitalanteita oppilaan ollessa ala- ja yläkoulun nivelvaiheessa ja niihin liittyviä tekijöitä sekä koulukuraattoreiden toteuttamia hyviä työkäytänteitä pienen huolensa vähentämiseksi tai poistamiseksi.

Tutkimuksen tuloksissa kävi ilmi neljä tekijää, jotka liittyivät koulukuraattorin kokemaan pieneen huoleen nivelvaiheessa. Koettu huolitalanne on johtunut kouluympäristössä ilmenneistä tekijöistä, oppilaan oppimiseen liittyvistä haasteista, oppilaan luonteeseen liittyvistä haasteista tai oppilaan kotiolojen tukemisen tarpeista.

Tutkimuksen tuloksista kävi ilmi kuusi kuraattoreiden esiin nostamaa hyvää työkäytäntöä (preventiota) kokemiensa pienten huolitalanteiden vähentämiseksi tai poistamiseksi. Hyvistä työkäytännöistä neljässä toiminta kohdistui yläkouluun tutustuttamiseen, yhdessä oppilaan kaverisuhteiden jatkumisen turvaamiseen sekä yhdessä nivelpalaverin järjestämiseen. Kolmesta työkäytännöstä onnistuttiin kokoamaan tarkempi prosessikuvaus.

Johtopäätöksenä todetaan, että tämä tutkimus palvelee Nurmijärven kunnan koulukuraattoripalveluita. Tutkimus tukee nivelvaiheen työkäytäntöjen kehittämistä ja jakamista sekä koulukuraattoreiden omaa työssä oppimista. Tutkimus tukee nivelvaiheen työkäytäntöjen paikallista kehittämistä ja se luo pohjan alueelliselle ja seudulliselle tarkastelulle.

Asiasanat: hyvät käytännöt, nivelvaihe, varhainen puuttuminen, kvalitatiivinen tutkimus

ABSTRACT

Läärä, Marko. Situations of small worries and best practices - School social workers experiences between primary and secondary school. 72 p.. Language: Finnish. Helsinki, Spring 2010.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services. Degree: Bachelor of Social Services.

The main objective of the study was to collect experiences from school social workers. The focus was on situations of small worries and carrying out best practices at every day work. The main interest was on the intertwining period between primary and secondary school and on the situations of small worries and carrying out best practices to reduce worries.

The research method was based on Hykä-dialogues developed by Stakes-institute. Hykä-dialogues were used by the school social workers and the researcher in Nurmijärvi. The zones of professional's worry were guidelines for the discussions.

The research material collected in the open discussion forum was analyzed by using the theory based method. The results were that there were four factors that were related to the social workers' experiences of small worries intertwining primary and secondary school. Furthermore, the results showed that there were six practices, which were considered "the best practices" to be used when the pupils were transferred from primary school to secondary school. A process description was produced from three of these best practices.

Conclusion. This study benefits the school social services of Nurmijärvi. It supports the best practices used in the intertwining period between primary and secondary school and it also supports school social workers own professionalism. The study supports the local development of best practices used in the intertwining period between primary and secondary school. It also provides a basis for areal and regional inspection.

Keywords: best practices, intertwining primary and secondary school, early intervention

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 KESKEISET KÄSITTEET	7
2.1 Hyvät käytännöt.....	7
2.2 Työntekijän kokema huoli	10
2.2.1 Huolen herääminen ja puheeksi ottaminen.....	10
2.2.2 Huolen vyöhykkeistö.....	11
2.3 Nivelvaihe	13
2.4 Varhainen puuttuminen	19
2.4.1 Varhaisen puuttumisen ydinajatuksat	19
2.4.2 Ennalta ehkäisevä toiminta – preventio	22
3 KOULUKURAATTORIN TEHTÄVÄKENTTÄ	24
3.1 Koulukuraattorityö osana oppilashuoltoa.....	26
3.2 Koulukuraattorin toimintatavat	29
3.3 Toimintatavat nivelvaiheessa	30
4 NURMIJÄRVI TUTKIMUSYMPÄRISTÖNÄ.....	32
4.1 Nurmijärvi lukuina	32
4.2 Nurmijärven lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma.....	32
4.3 Varhainen puuttuminen Nurmijärvellä	33
4.4 Nurmijärven yläkoululaisten arki.....	34
5 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	36
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	37
6.1 Tutkimuksen tiedontuottamisen lähtökohdat	37
6.2 Tiedontuotanto ja tutkimusaineiston kerääminen	38
6.3 Aineiston analysointi.....	40
7 TUTKIMUKSEN TULOKSET	42

7.1 Kuraattorin kokemia pienen huolen tilanteita oppilaista ala- ja yläkoulun nivelvaiheessa.....	42
7.1.1 Kouluympäristössä ilmenneitä tekijöitä.....	42
7.1.2 Oppilaan oppimiseen liittyvät haasteet	43
7.1.3 Oppilaan yksilöllisyyteen liittyvät haasteet.....	44
7.1.4 Oppilaan kotiolojen tukemisen tarve.....	44
7.2 Kuraattorin hyviä työkäytäntöjä pienen huolen vähentämiseksi ala- ja ylä- koulun nivelvaiheessa	44
7.2.1 Yläkouluun tutustuminen	45
7.2.2 Kaverisuhteiden jatkumisen turvaaminen	50
7.2.3 Nivelpalaverin järjestäminen.....	54
8 POHDINTA	59
9 JOHTOPÄÄTÖKSET	64
LÄHTEET.....	68
LIITE 1: Koulukuraattoreille jaettu palautelomake.....	71

1 JOHDANTO

Tämä on ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. Tässä käytäntötutkimuksessa ollaan kiinnostuneita ala- ja yläkoulun nivelvaiheen oppilashuollon koulukuraattoripalveluiden ammatillisen henkilöstön, koulukuraattoreiden, työstä ja heidän työnsä kehittämisestä.

Opinnäytteessä kerrotaan ensin koulukuraattorityöhön liittyvistä keskeisistä käsitteistä, koulukuraattorin työstä sekä tämän tutkimuksen tutkimusympäristöstä. Opinnäytteen puolivälissä avataan tutkimuksen tarkoitusta, tutkimuskysymyksiä sekä tutkimuksessa käytettyä innovatiiviseksi luonnehdittavaa tutkimusmenetelmää. Innovatiivinen luonne syntyy Stakesin kehittämästä, uudesta, ei tavanomaisesta käytäntötutkimuksen menetelmästä, joka haastaa perinteisen käytäntötyöstä saadun tiedontuottamisen ja tiedon kokoamisen käytännönläheisempään suuntaan. Opinnäytteen loppupuolella esitellään tutkimuksen tuloksina saatuja koulukuraattoreiden kokemuksia omasta huolestaan sekä toteuttamistaan hyvistä työkäytännöistä. Opinnäytteen lopuksi pohditaan tutkimuksen tulosten ja tutkimusmenetelmän hyödynnettävyyttä niin paikallisesti, alueellisesti kuin seudullisestikin.

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa tietoa erityisesti Nurmijärven kunnan koulukuraattoripalveluissa työskenteleville ja niiden palveluiden kehittämisen eteen työskenteleville asiantuntijoille. Tutkimuskysymyksiä olivat koulukuraattoreiden kokemat huoltilanteet sekä heidän toteuttamat hyvät työkäytännöt siinä vaiheessa, kun oppilas on ala- ja yläkoulun nivelvaiheessa.

Tutkimus oli kunnalle ajankohtaisesti tärkeä, sillä kunnassa oli samanaikaisesti meneillään koulukuraattoripalveluissa toteutettavan työn prosessikuvausten laatiminen. Kunnan koulukuraattoripalveluiden kehittämisen painopistealueeksi olivat nousseet nivelvaiheessa toteutettavat työkäytännöt. Nivelvaiheessa toteutettavilla työkäytännöillä pyritään puuttumaan mahdollisimman varhain ja ennalta ehkäisevästi oppilaiden hyvinvoinnin haasteisiin.

2 KESKEISET KÄSITTEET

2.1 Hyvät käytännöt

Käsite ”hyvä käytäntö” (best practices) on runsaassa käytössä EU:n alueella. Termiä käytetään hallinnon, koulutuksen, ja sosiaali- ja terveystalouden onnistuneiden hankkeiden toimintamalleja kehitettäessä ja lopputuloksia kuvattaessa. Euroopan sosiaalirahaston (ESR) rahoittamissa projekteissa hyvät käytännöt termillä tarkoitetaan projektissa kehitettyä ja toimivaksi osoittautunutta uudenlaista toimintatapaa tai -menetelmää. Käsitteen juuret ovat liiketaloustieteessä, jossa sillä pyritään esittämään toimintaprosessi tai keino, jolla saavutetaan tavoite, luodaan uusia mahdollisuuksia ja parannetaan tuloksia. (Korhonen, Julkunen, Karjalainen, Muuri & Seppänen-Järvelä 2007, 44.)

Sosiaalialalla ”hyvä käytäntö”-käsite ymmärretään ennen kaikkea työn kehittämisen välineeksi. Se on määritelty usein prosessiajattelun ja parhaisiin tuloksiin tähtäävien keinojen kuvaamiseen. Sosiaalialalla ”hyvät käytännöt” voivat olla toimintatapoja tai -malleja, työmenetelmiä ja interventioita, jotka tähtäävät työn sujuvuuteen, mielekkyyteen ja hyödyllisyyteen. Hyvät työkäytännöt ovat uusia tai jo vakiintuneita toimintatapoja, joilla päästään hyviin tuloksiin (Tanskanen & Timonen-Kallio 2009, 12). Hyvien käytäntöjen tarkoituksena on uudistaa sosiaalityötä ja -palveluja kokoamalla, arvioimalla ja välittämällä tietoa hyvistä ja vaikuttavista työmenetelmistä ja työkäytännöistä. (Korhonen ym. 2007, 44.)

Hyvien käytäntöjen luomista ja juurruttamista varten käynnistettiin oma kehittämisohjelma osana Sosiaalialan kehittämisohjelmaa vuosille 2004–2007. Ohjelma oli jatkoa sosiaalipalvelujen modernisoimisprosessille, jonka tavoitteena oli ammatillisen osaamisen kehittäminen ja sosiaalisen kehittämistoiminnan parantaminen. (Korhonen ym. 2007, 44–45.)

Työntekijät rakentavat työkäytäntöjä työssään siltä pohjalta, joka on heidän teoreettinen orientaationsa, käytännön toiveensa, hiljainen tietonsa ja kokemuksensa siitä, mikä toimii, kenelle ja missä tilanteessa. He vertaavat omaa aiempaa kokemustaan, hiljainen tieto eri seikkoihin ja rakentavat vertailun pohjalta

mahdollisen toiminta- ja tapausstrategian. Ollakseen tunnustettu ”hyvä työkäytäntö” työntekijän rakentama työkäytäntö on tuotava paikallisten toimijoiden tarkasteltavaksi. Hyviä työkäytäntöjä ja työntekijöiden yhteistoimintaa edistetään kokoamalla yhteen oman paikkakunnan psykososiaalisen työn hyvät käytännöt. Työyksiköt kokoavat huolen vyöhykkeistölle vyöhykekohtaisesti omat hyvät käytäntönsä sekä hyvät yhteistyökäytäntönsä. Yhdistämällä eri yksiköiden hyvät käytännöt tuotetaan paikallinen hyvä työkäytäntö-malli. (Eriksson & Arnkil 2009, 42.) Monelta taholta kerätty tieto työkäytännöistä osoittaa, mikä todella toimii (Sulavuori 2007, 14).

Ammatillinen henkilöstö tarvitsee työssään valmiiksi strukturoituja hyviä työkäytäntöjä, joiden tulee tarvittaessa joustaa, asiakkaan tarpeen ja tilanteen mukaan (Sulavuori 2007, 38). Työntekijä käyttää paikallisesti tarkasteltuja hyviä työkäytäntöjä käytännön työn toimintastrategian suunnitteluun. Toimintastrategian suunnittelussa lähdetään liikkeelle jo olemassa olevasta hyvästä työkäytännöstä, työntekijä tekee arvion, siitä mikä käytäntö saattaisi toimia kyseessä olevassa tilanteessa. Havainnoimalla ja keräämällä tietoa jo olemassa olevista tiedostoista, mekanismeista ja yhteyksistä, työntekijä tekee päätöksen toimintastrategiasta. Työntekijä korostaa käytännöntyön toimintastrategian suunnittelussa toimivia hyviä käytäntöjä ja poistaa niitä, jotka eivät toimi. (Sulavuori 2007, 14.)

Hyvät työkäytännöt, jotka ovat osoittautuneet toimiviksi antavat aikaa paneutua asiakkaan asioihin suunnitelmallisemmin. Työntekijät, jotka käyttävät ja harjoittelevat hyviä työkäytäntöjä, ovat kiinnostuneita omasta työstään ja sen kehittämisestä. Lastensuojelussa on kuitenkin muistettava erottaa hyvä työkäytäntö onnellisesta lopusta, koska onnelliset loput ovat harvinaisia. (Sulavuori 2007, 15.)

Hyvä työkäytäntö on yksinkertaisesti toimiva. Se tuottaa hyvää mieltä tai muuten merkittäviä kokemuksia asiakkaalle tai työntekijälle. Tilanteeseen on liittynyt usein työntekijän ja asiakkaan onnistunut kohtaaminen, työntekijän hyvä ammattitaito sekä työyhteisössä rakentuneet ja tarkastellut hyvät toimintakäytännöt. (Tanskanen & Timonen-Kallio 2009, 12)

Lastensuojelun hyvä työkäytäntö vastaa asiakkaan tarpeisiin ja johtaa yhdessä määriteltyihin tavoitteisiin. Se on joustava ja sovellettavissa oleva, teoreettisesti

perusteltu, konkreettinen työkäytäntö, jossa toiminta perustuu suunnitelmaan ja siinä asetettujen tavoitteiden saavuttamiseen. Hyvä käytäntö on osallistava ja siirrettävissä oleva työtapa, jota dokumentoidaan ja sitä tulee tarkastella sekä arvioida jatkuvasti. Tarkastelu tuo esiin työn keskeiset tavoitteet, elementit ja osa-alueet. Tarkastelu tuottaa hyviä käytäntöjä, jotka ovat työyhteisön yhdessä sopimia vakiintuneita työkäytäntöjä, jotka edustavat, tukevat, vahvistavat ja kehittävät yhteisön dialogista vuorovaikutusta, toimintakulttuuria, työkäytäntöjä ja työprosesseja sekä sisäistä yhteistyötä. (Tanskanen & Timonen-Kallio 2009).

Hyvän työkäytännön valintaan vaikuttavat kontekstisidonnaisuus, työntekijän ammattiosaaminen, työntekijän vuorovaikutustaidot ja työyhteisön kuvaamat työprosessit. Kontekstisidonnaisuudella tarkoitetaan asiakkaan, työntekijän ja työyhteisön erityisyyttä, asiakkaan tarvetta sekä yhdessä määriteltyjä konkreettisia tavoitteita. Työntekijän ammattiosaamisella tarkoitetaan tavoitteellisen työprosessin ymmärtämistä ja työkäytännön tuntemista. Työprosessi sisältää tiedon kenen kanssa, millä välinein ja keinoin työskennellään. Työntekijän vuorovaikutustaidoilla tarkoitetaan työntekijän aitoa läsnäoloa, oman persoonan käyttöä, luottamuksellinen asiakassuhteen luomista, dialogisuutta ja avoimuutta. Valintaan vaikuttaa myös työyhteisön sitoutuminen työyksikkötasolla, esimerkiksi työprosessin kuvaamiseen, joka sisältää työprosessin vaiheiden hallinnan ja toimintaperiaatteet. Yhteinen kuvaus työkäytännöstä auttaa työntekijää ymmärtämään työn tavoitteita ja pitkäjänteisiä päämääriä. (Tanskanen & Timonen-Kallio 2009).

2.2 Työntekijän kokema huoli

2.2.1 Huolen herääminen ja puheeksi ottaminen

Huoli on kunkin osapuolen kokema subjektiivinen näkemys. Koulun psykososiaalisessa työssä huolen lähtökohtana on työntekijän kokema huoli jonkin oppilaan tai hänen perheensä pulmallisesta tilanteesta. Huoli koskee aina tulevaisuutta. Koetun huolen taustalla on työntekijän intuitiivinen kuva sekä oppilaan tilanteesta että omista ja tiedossa olevan verkoston oletetuista voimavaroista. Työntekijän varsinainen huoli herää oppilaan tilanteesta tehtyjen havaintojen, signaalien, perusteella. Näitä havaintoja työntekijä tarkastelee aikaisemmin oppimaansa, kokemaansa ja tietoihinsa. Kokemusperäinen tieto ja ”tilannetuntuma”, toisin sanoen hiljainen tieto, on tärkeässä roolissa, kun työntekijä muodostaa tilanteesta kokonaisvaltaisen intuitiivisen kuvan. (Eriksson & Arnkil 2009, 21.)

Työntekijän intuitiivinen kuva asiakkaan tilanteesta muodostuu kolmesta elementistä. Kognitiivinen elementti sisältää ne havainnot, mielikuvat, ajatukset ja assosiaatiot, joita vuorovaikutussuhde ja tilanne synnyttävät. Näitä säätelevät työntekijän koulutus, työkokemus ja elämänhistoria. Emotionaalinen elementti sisältää vuorovaikutussuhteen ja tilanteen työntekijässä herättämät tunteet. Syntyy ”tilannetuntuma”, joka tekee havainnot mielekkäiksi ja antaa niille merkityksen. Kuvan muodostus on henkilökohtainen, subjektiivinen ja kontaktisidonnainen. Moraalinen elementti (ammattietiikka) vaikuttaa työntekijään velvoittavana, hänen on tehtävä jotain. (Eriksson & Arnkil 2009, 21–22.)

Toiminta pelkästään kognitiivisen elementin varassa on mahdotonta. On hyväksyttävä se, että toiminnan seuraukset ovat mahdottomia ennustaa ja että kaikki toiminta on kokeilevaa ja tunnusteltavaa. Toiminnan ehtona on työntekijän ammatillinen tulkinta siitä, että se tukee psykososiaalista kehitystä. Toiminnan arviointi vastaavanlaisten tilanteiden hoitamisessa voidaan tehdä vasta tehtyjen interventioiden jälkeen. (Eriksson & Arnkil 2009, 22.)

Huolen puheeksi ottamisessa on työntekijän tiedostettava kenelle puhuu ja hänen on käytettävä sen mukaista kieltä. Arkikielen ja konkreettisten esimerkkien käyttö varmistavat sen, että toinen osapuoli ymmärtävät mistä toisen kokemasta huolesta on kysymys. Asioiden kiertely saattaa jättää tilanteen epäselväksi. Vuorovaikutussuhteen myönteiseen kehitykseen vaikuttaa työntekijän oma asennoituminen. Hänen on kohdattava vastapuolensa ihmistä kunnioittavasti ja hänen omaa asiantuntijuutta arvostavasti. (Eriksson & Arnkil 2009, 23–24.)

Huolen subjektiivisuus saa asiakkaan tilanteen näyttämään eri työntekijöille erilaisena. Eri sektorien työntekijöillä on omanlaisensa kontakti samoihin asiakkaisiin. Työntekijöiden perustehtävä vaikuttaa tarkasteltavaan näkökulmaan, jolloin asiat näyttäytyvät eri tavoin. Vaikka joidenkin seikkojen perusteella työntekijän kokema huoli saattaa nousta suureksikin, niin hän ei ryhdy toimiin ennen kuin hänellä on riittävästi tietoa tilanteesta ja luottamusta tiedon oikeellisuudesta (Sulavuori 2007, 14). Työntekijöiden oma kontakti asiakkaaseen tuottaa heidän välisessään vuorovaikutuksessa ainutlaatuista kontaktitietoa, siinä toimintaympäristössä, jossa he kohtaavat ja toimivat, jota kenelläkään muulla ei ole. Työntekijöiden tiedon ja ymmärryksen kokoaminen sekä jakaminen antavat rikkaamman ja monipuolisemman kuvan asiakkaan tilanteesta, jonka perusteella voidaan suunnitella interventioita. (Eriksson & Arnkil 2009, 24.)

2.2.2 Huolen vyöhykkeistö

Huolen vyöhykkeistö kehitettiin Stakesin Palmuke-projektissa. Vyöhykkeistön tehtävänä on auttaa työntekijää jäsentämään oman huolensa astetta, omien mahdollisuuksiensa riittävyttä sekä lisävoimavarojen tarvetta. Vyöhykkeistön avulla ammattiryhmät saadaan puhumaan ja ymmärtämään toisen ammattiryhmän kokeman huolen määrän, jolloin mahdollistetaan varhainen puuttuminen. Subjektiivinen huoli voidaan nähdä jatkumona, jonka toisessa ääripäässä on täysin huoleton tilanne ja toisessa tilanne, jossa koetaan lapsen tai nuoren olevan välittömässä vaarassa. (Eriksson & Arnkil 2009, 25-26.)

Taulukko 1: Työntekijän kokema huolen vyöhykkeistö (Eriksson & Arnkil 2009, 25).

Huole- ton tilanne	Pieni huoli		Harmaa vyöhyke		Suuri huoli	
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Ei huolta lain- kaan.	Pieni huoli tai ihmettely käynyt mielessä; luottamus omiin mahdolli- suuksiin vahva.	Huoli tai ihmettely käynyt toistuvasti mielessä; luottamus omiin mahdolli- suuksiin hyvä. Ajatuksia lisävoima- varojen tarpeesta.	Huoli kas- vaa; luottamus omiin mahdolli- suuksiin heikkenee. Mielessä toivomus lisävoima- varoista ja kontrollin lisäämi- sestä.	Huoli tuntu- va; omat voimavarat ehtymässä. Selvästi koettu lisävoima- varojen ja kontrollin lisäämisen tarve.	Huolta pal- jon ja jatku- vasti: lapsi / nuori vaarassa. Omat keinot lop- pumassa. Lisävoima- varoja ja kontrollia saatava mukaan heti.	Huoli erit- tään suuri: lapsi / nuori välit- tömässä vaarassa. Omat keinot lopussa. Muutos lapsen tilantee- seen saa- tava heti.

Kuten taulukosta 1 ilmenee, huolen vyöhykkeet on jaettu neljään alueeseen. Huolettomassa tilanteessa työntekijä kokee, että lapsen asiat ovat hyvin. Esim. koulussa oppilas kasvaa, kehittyy tai oppii normaalisti ja hänellä on hyvät kasvuolosuhteet. Työntekijä kokee, että asiat ja oma toiminta sujuvat hyvin ja ne tuottavat toivottuja tuloksia. (Eriksson & Arnkil 2009, 26.)

Pienen huolen tilanteessa työntekijä kokee oppilaan tilanteessa pientä, ehkä toistuvaakin huolta. Hänellä on kuitenkin vahva luottamus omiin toimintamahdollisuuksiin huolensa vähentämiseksi ja/tai poistamiseksi. Pienet huolet on yleensä helppoja ottaa puheeksi. Toiminta on usein oppilasta tukevaa ja tuottaa

toivottua myönteistä kehitystä. Varhaisen puuttumisen toimintamahdollisuudet ovat hyvät. (Eriksson & Arnkil 2009, 26.)

Harmaalla vyöhykkeellä työntekijän kokema huoli oppilaan tilanteesta on tuntuva ja kasvavaa. Huolta on saattanut olla jo pitkään. Omat auttamiskeinot on käytetty tai ne ovat vähissä. Usko omiin auttamismahdollisuuksiin on ehtymässä. Asiakkuus on työntekijää poikkeuksellisesti kuormittavaa, yhteistyötahojen työnjako on usein epäselvä tai niistä ei ole tietoa. Työntekijä kaipaa tilanteeseen lisävoimavaroja ja kontrollia, mutta saattaa olla epävarma ”näytön riittävydestä”. Tällä alueella liikutaan vaitiolovelvollisuuden ja ilmoitusvelvollisuuden rajapinnoilla. (Eriksson & Arnkil 2009, 26.)

Suuren huolen tilanteessa työntekijä kokee oppilaan olevan vaarassa. Huoli on tuntuva ja omat auttamiskeinot ovat lopussa. Tilanteeseen tulee puuttua heti. Työntekijä ennakoi, että oppilaalle käy todella huonosti, jos tilanne ei heti muutu ja toimintaan ei saada aktivoitua muutoksen kannalta välttämättömät tahot. Tilanteen vakavuus pakottaa työntekijän toimimaan selkeästi ja heti esim. ottamalla yhteyttä sosiaalityöntekijään, psykiatriin tai poliisiin. Toiminnan selkeyden vuoksi suuren huolen kriisivyöhykkeellä on työntekijän helpompi toimia kuin harmaalla vyöhykkeellä. (Eriksson & Arnkil 2009, 26.)

2.3 Nivelvaihe

Nivelvaiheeksi kutsutaan siirtymävaiheita, jolloin oppilas siirtyy vuosiluokalta toiselle, koulusta toiseen tai kouluasteelta toiseen. Nivelvaiheeksi kutsutaan myös siirtymistä esiopetuksesta alkuopetukseen, yleisopetuksesta erityisopetukseen ja takaisin yleisopetukseen, perusopetuksesta toisen asteen koulutukseen sekä vaihetta, jolloin oppimisen haasteet kasvavat merkittävästi esim. alakoulusta yläkouluun siirtyminen. Suurin osa nivelvaihteyöskentelystä tapahtuu, kun oppilas siirtyy yksiköstä toiseen. (Holopainen 2005, 58–59 & Opettajien ammattijärjestö OAJ 2009, 6.)

Nivelvaiheessa tapahtuvan työskentelyn tarkoituksena on ennaltaehkäistä oppilaiden ja kouluyhteisöjen ongelma- ja kriisitilanteiden syntymistä tai jo olemassa olevien ongelmien vaikeutumista. Ennaltaehkäiseviä menetelmiä ovat mm. siirtymäsuunnittelu, tehokas ja oikea-aikainen tiedonsiirto, ryhmien kokoonpanojen suunnittelu sekä riskioppilaiden ja HOJKS -oppilaiden (Henkilökohtainen Opetuksen Järjestämistä Koskeva Suunnitelma) siirtojen hyvä valmistelu. Siirtyminen 6. vuosiluokalta 7. vuosiluokalle on nivelvaihe, jolloin oppilas vaihtaa koulurakennusta, kohtaa paljon uusia luokkatovereita ja opettajia sekä aloittaa uusien oppiaineiden opiskelun. Tuntimäärät kasvavat ja oppilas siirtyy mahdollisesti myös koulukuljetusten piiriin. Nivelvaiheen erityisellä huomioimisella ja siihen liittyvällä työskentelyllä pyritään siihen, että 6. vuosiluokalta 7:nelle ei olisikaan entisenlainen pitkä loikka, vaan lyhyt ja hallittu hyppäys (Holopainen & Ojala 2006, 83). Siihen tarvitaan toimintatapoja, jotta oppilaan siirtyminen tapahtuisi mahdollisimman joustavasti ja jotta oppilaan erityistarpeet ovat ajoissa vastaanottavan yksikön tiedossa, että tarvittavat järjestelyt voidaan suunnitella hyvin. Sekä lähettävältä että vastaanottavalta koululta edellytetään aktiivista roolia. (Holopainen 2005, 57, 59 & 61.)

Nivelvaiheessa tapahtuvaan tiedonsiirtoon on kiinnitettävä erityistä huomiota. Oppilaan siirtymisen alakoulusta yläkouluun voi aiheuttaa katkoksen oppilasta koskevassa tiedonkulussa. Oppilasta ohjaavien ja opettavien koulun aikuisten täytyy kyetä muodostamaan ainakin karkea käsitys oppilaan tilanteesta pedagogisten ratkaisujen pohjaksi. Tietoa tarvitaan myös oppilaiden piirteistä koulussa, kotona ja vapaa-ajalla. (Holopainen & Ojala 2006, 83.)

Oppilaan oppilashuollollisen tuen tarve voi syntyä koska tahansa koulupolun aikana ja jatkuva vuosiluokalta toiselle, yksiköstä toiseen tai kouluasteelta toiselle siirtyessä. On tärkeää, että oppilaan vastaanottava opetusyksikkö saa oikea-aikaista tietoa siitä, millaista tuen tarvetta oppilaalla on ollut, miten häntä on pystytty tukemaan ja mitä tukitoimenpiteitä hän mahdollisesti tulee tarvitsemaan kyseessä olevalta opetusyksiköltä. (Holopainen 2005, 58–59.)

Nivelvaiheen työskentelyprosessien toteuttamista ja suunnittelua edesauttaa niiden työkäytäntöjen kirjaaminen opetussuunnitelmaan. Kirjatut prosessikuvaukset auttavat vastuutahoja ymmärtämään velvollisuutensa ja selkeyttävät yh-

teisesti sovittuja toimintakäytäntöjä, joilla pyritään huolehtimaan oppilaiden koulupolusta ja sen joustavuudesta. (Holopainen & Ojala 2006, 12.)

Koulun oppilaiden nivelvaiheista ja niiden sujuvuudesta huolehtiminen kuuluu oppilashuollon keskeisiin tehtäviin. (Holopainen 2005, 56.) Nivelvaiheessa oppilashuoltoryhmän tehtävänä on käydä oppilaiden tuen tarpeita läpi ja pohtia opetuksen ja oppilashuoltotoimenpiteiden järjestämistä. Nivelvaihetöskentelyssä tarvitaan koulujen oppilashuoltoryhmien lisäksi päätöksentekoa valmistelevia laajempia poikkihallinnollisia työryhmiä. Koulun oppilashuoltoryhmän jäsenillä on usein arvokasta yksilökohtaista tietoa. Tämän tiedon lisäksi tarvitaan poikkihallinnollisen työryhmän kokoamaa tietoa koko kunnan alueella olevien erikäisten tukea tarvitsevien oppilaiden määrästä ja tuen tarpeen laadusta. Näistä tiedoista laaditaan kuntaa koskevia ennusteita, joiden perusteella opetuksen järjestäjä voi varautua järjestämään riittävät voimavarat huomioitaviin nivelvaiheisiin. (Holopainen 2005, 58–59 & 61.)

Tiedonsiirtoprosessissa oppilashuoltoryhmät sekä poikkihallinnolliset ryhmät ovat keskeisessä tärkeässä asemassa. Tiedonsiirtoprosessiin liittyy olennaisesti kodin ja koulun välinen yhteistyö; luottamuksellisen suhteen luominen koulun ja kodin välille on toimivan oppilashuollon perusta. Huoltaja on aina otettava mukaan tiedonsiirtoprosessiin. (Holopainen 2005, 58–59 & 63.)

Tiedonsiirtoprosessi alkaa 6. vuosiluokan syyslukukaudella. Koulujen oppilashuoltoryhmät käsittelevät kaikki 6. vuosiluokan oppilaat ja käynnistävät tarvittavat jatkotutkimukset niitä tarvitseville oppilaille ennen koulujen syyslomien alkua. (Holopainen 2005, 61–62.)

Prosessi jatkuu kevätlukukaudella helmikuussa oppilastilastojen siirrolla alakouluilta yläkouluille. Tämä käynnistää yläkoululla alustavan 7. vuosiluokkien ryhmien jaottelun. Helmi-maaliskuun aikana alakoulun koulukuraattori pitää 6. luokkalaisille opetustunnin ja haastattelee oppilaat yksilöllisesti. (Holopainen 2005, 61–62.)

Huhti-toukokuussa pidetään oppilaille kouluvierailuita ja tutustumiskäyntejä sekä vanhemmille järjestettäviä yksilöllisiä vanhempainvartteja, jossa täytetään oppilaasta tiedonsiirtolomake. Ala- ja yläkoulujen oppilashuoltoryhmät tapaavat

tiedonsiirtokokouksessa. Erillisiä siirtopalavereita järjestetään niille oppilaille, jotka tarvitsevat erityistä tukea. Näihin siirtopalavereihin osallistuvat oppilas itse, hänen huoltajansa, vastaanottava ja lähettävä luokanvalvoja ja/tai erityisopettaja, sekä tarpeen mukaan muuta oppilashuoltohenkilöstöä. Syyslukukauden alettua 7. luokille pidetään kaikille yhteinen vanhempainilta ja yksilöllinen vanhempainvartti. (Holopainen 2005, 61–62.)

Tiedonsiirtoon yhteistyökumppaneilta ja yksiköiltä toiselle liittyy vaitiolo- ja salassapitosäädöksiä. Ne voivat koskea jokaisen omaa työsektoria erikseen tai kaikkia sektoreita yhteisesti ja ne on syytä olla kaikkien osapuolien tiedossa. Näiden säädösten tunteminen nopeuttaa tiedonsiirtoprosessin tavoitteiden ymmärtämistä ja saavuttamista. (Holopainen 2005, 63.)

Nivelvaiheessa toteutettu tai toteuttamatta jäänyt laadukas yhteistyö vaikuttaa oppilaan koulupolkuun. Yhdessä laadittujen suunnitelmien tarkoituksena on lisätä ja varmistaa opettajien ja koulujen välistä yhteistyötä, tiedonsiirron hyvää sujumista, vanhempien siirtymävaihetta koskevaa tiedonsaantia sekä oppilaiden osallisuutta nivelvaihtelyssä. (Holopainen & Ojala 2006, 46.)

Opetushallituksen Latu-hankkeen (LATU – Erityistä tukea tarvitsevien opetuksen kehittäminen yleis- ja erityisopetuksessa 2002–2004) yhtenä keskeisenä tavoitteena oli nivelvaiheiden toimivuuden parantaminen kouluissa ja oppilaitoksissa. Hankkeen tavoitteiden saavuttamiseksi työstettiin kunnissa esimerkkejä niistä hyvistä työkäytännöistä, joita kunnissa toteutetaan. (Opetushallitus 2010 & Holopainen 2005, 59.)

Opetushallituksen LATU-hankkeessa saatuja hyviä käytäntöjä, jotka sijoittuvat 6. ja 7. vuosiluokkien nivelvaiheeseen perusopetusryhmässä, ovat tiedon kerääminen ja siirtäminen, koulun tiedottaminen oppilaille ja huoltajille, luokkahengen ja kouluyhteisöllisyyden synnyttäminen, yläkouluun tutustuminen ja yksilölliset tuki- ja ohjaustoimet. (Holopainen & Ojala 2006, 13, 15, 18–19, 34, 58–59, 83.)

Alakoulun aikana vuosiluokilla 1.-6. oppilaista kerätään erilaista tietoa esimerkiksi opetuksen järjestämiseksi. Tietoa kerätään, jotta muun muassa oppilaan erityisopetuksen tarve voitaisiin ennakoida mahdollisimman tarkasti ja varhais-

sessä vaiheessa. Tietoa kerätään mm. oppilaskyselyillä, joita järjestetään 6. ja 7. vuosiluokan aikana ja sen tarkoituksena on saada tietoa oppilaan vapaa-ajasta, harrasteista, kaverisuhteista jne.

6. luokan syksyllä päätetään päivämääristä, esimerkiksi palaverit, infotilaisuudet, vanhempainillat, tutustumispäivät jne. Päivämäärät voidaan sopia mm. rehtorien kokouksessa. Oppilaita koskevia tuen ennakointi- ja saatekeskusteluja järjestetään alakoulun luokanopettajien ja erityisopettajien kesken. 6. luokan keväällä pidetään tiedonsiirtopalavereita, joiden kokoonpano vaihtelee sen mukaan keitä ja mitä aihetta käsiteltävä asia koskee.

Alakoululta yläkoululle tietoa siirrettäessä voi tieto kulkea suoraan opettajalta luokanvalvojalle, esimerkiksi yksittäisen oppilaan oppimiseen, omatoimisuuteen ja sosiaalisuuteen liittyvät asiat. Alakoulun luokanopettaja voi siirtää tietoa suoraan myös yläkoulun oppilashuoltoryhmälle. Tieto siirtyy käytännön asioista keskustellen ja kartoittamalla oppilaiden oppimisvalmiuksia sekä oppilashuollollisen tuen tarvetta. Tapaamisessa voidaan siirtää yläkoululle myös yksittäisen oppilaan HOJKS:a koskevat tiedot. Tähän maaliskuuhuhtitoukokuun aikana pidettävään nivelpalaveritapaamiseen voi osallistua luokanvalvoja, erityisopettaja, oppilaanohjaaja, rehtori, koulukuraattori, koulupsykologi ja kouluterveydenhoitaja. Alakoulun oppilashuoltoryhmä siirtää tietoaan suoraan yläkoulun oppilashuoltoryhmälle. Tapaamisen tarkoituksena on kerätä tietoa erityistä tukea tarvitsevista oppilaista ja huomioida heidät yläkoulun luokkia muodostettaessa.

Viimeistään ennen 7. luokan syyslukukauden alkua kootaan ja siirretään oppilaiden mahdolliset HOJKS:t alakoululta yläkoululle. Tiedon lähettämisestä ja vastaanottamisesta voivat huolehtia oppilashuoltoryhmän jäsenenä toimivat henkilöt esim. erityisopettaja tai rehtori. 7. vuosiluokan alkaessa voidaan pitää yksittäisiä tiedonsiirtopalavereita tarpeen mukaisesti. Esim. alakoulun luokanopettaja ja yläkoulun luokanvalvoja tapaavat vaihtaakseen kokemuksiaan ja tietojaan tai alakoulun oppilaan terveystarkastuksessa ilmenneitä tietoja siirretään, vanhempien luvalla, yläkoulun terveydenhoitajalle.

Koulu tiedottaa oppilailleen ja heidän huoltajilleen nivelvaihetta koskevista asioista erilaisia infokanavia pitkin. Infotilaisuuksia pidetään vähintään keväisin, mutta myös syksyisin. Infotilaisuuksista yleisimpiä ovat vanhempainillat, joita

olisi hyvä pitää useita. Toukokuussa yläkouluun siirtyvien oppilaiden vanhemmille pidetään vanhempainilta, jossa kerrotaan ja keskustellaan yläkoulussa opiskelusta. Vanhempainilta olisi hyvä järjestää myös siinä yläkoulussa, johon oppilas on siirtymässä. Käytäntönä on ollut myös, että esim. oppilaanohjaaja ja erityisopettaja pitävät yläkouluun siirtyville oppilaille erillisen infotilaisuuden.

Ryhmäytymistä harjoitetaan sekä ala- että yläkoulun puolella, leirikoulussa tai yksittäisessä ryhmäytymispäivässä. Menetelmän valinta riippuu asetetuista tavoitteista, esimerkiksi ”vastaanottoleirikouluun”, joka järjestetään 6-luokkalaisille, osallistuu alakoulun luokanopettajan lisäksi yläkoulusta tulevia luokanvalvoja, erityisopettaja ja rehtori. Leirikoulun tavoitteena on paitsi tukea ryhmähengen syntyä ja kasvua, niin myös havainnoida oppilaiden käyttäytymistä ja keskinäisiä ystävyyssuhteita, joista käydään dialogia henkilökunnan välisissä palavereissa. Näiden havaintojen, niistä käytyjen dialogien ja vanhojen tietojen pohjalta lähdetään luomaan yläkoulun 7.-9. vuosiluokkia.

Ryhmäytymispäivä on mahdollista toteuttaa 6. vuosiluokan oppilaille ja yläkoulun tukioppilaille tai yläkoulun kaikille oppilaille esim. yläkoulun puolella tapahtuvana toiminnallisena tapahtumana. Ryhmäytymispäivä on syytä järjestää myös syksyllä aloittaneille 7. vuosiluokan oppilaille. Käytössä on ollut erilaisia tukioppilastoiminnan muotoja, joiden ajatuksena on vertaistuen mahdollistaminen.

6. vuosiluokan oppilaille järjestetään yläkoulussa kouluun tutustumispäivä. Päivä voidaan toteuttaa myös toiminnallisena esim. yläkouluun tutustumisratana, joka koostuu erilaisista pohdinta- ja toimintatehtävistä. Järjestelyissä voi olla mukana yläkoulun henkilökunnan lisäksi yläkoulun tukioppilaat.

Oppilas voidaan ”saattaa tukien” yläkoulun puolelle, mikäli se katsotaan tarpeelliseksi ja siihen on henkilökunnalla mahdollisuus. Tuen antajana voi olla esim. erityisopettaja. Oppilas voidaan ohjata tarvittaviin psykologin tutkimuksiin jo alakoulun puolella, jotta paljon aikaa vievä tutkimusvaihe saataisiin tehdyksi ennen yläkouluun siirtymistä.

2.4 Varhainen puuttuminen

Varhaisen puuttumisen (early intervention) juuret löytyvät angloamerikkalaisissa sosiaalipalvelu- ja hyvinvointireformeissa. Se levittyi Suomeen 2000-luvun alussa lapsi- ja nuorisopolitiikan keskeiseksi strategiaksi erilaisten valtakunnallisten hankkeiden myötä, esim. Varpu-hanke 2001–2004. Varhaisella puuttumisella ja siihen liittyvillä hankkeilla oli ja on yhä takanaan vankka poliittinen tahtotila, sillä se on sisältynyt Suomen hallitusten (Matti Vanhasen I ja II hallitukset) hallitusohjelmiin ja sosiaali- ja terveysministeriön sosiaalialan kehittämishankkeeseen 2003–2007 (Satka 2009, 17–18).

Hankkeen tavoitteena oli löytää varhaisen puuttumisen hyvät käytännöt ja levit- tää niitä osaksi ammattilaisten arkea. Tavoitteen toteuttamiseksi käynnistettiin mm. kansallisia ja alueellisia Varpu-foorumeja vuosien 2004–2005 aikana. Sta- kesissa kehitettiin varpu-hankkeen käyttöön metodisia ja teknisiä välineitä ja oppaita mm. huolen vyöhykkeistön, dialogisen yhteistyön metodin sekä huolen puheeksi ottamisen lomakkeen ja menetelmän. (Satka 2009, 19.)

Hankkeen seurauksena varhaisen puuttuminen on omaksuttu lähes kaikkea hyvinvointityötä läpäiseväksi strategiaksi mm. nykyisessä sosiaali- ja tervey- denhuollon kansallisessa kehittämissuunnitelmassa (KASTE) 2008–2011. (Satka, 2009, 20.)

2.4.1 Varhaisen puuttumisen ydinajatuks

Sosiaaliministeriön mukaan varhaisessa puuttumisessa keskeistä on ongelmien parempi tunnistaminen ja niihin riittävän ajoissa puuttuminen. Varpu-hanke nosti työntekijän kokeman subjektiivisen huolen tärkeäksi työvälineeksi lapsen tai perheen avuntarpeen tunnistamisessa. Huoleen liittyvät epävarmat ja ristiriitai- setkin tilanteet sijoitettiin nyt huolen ”harmaalle vyöhykkeelle”, jonka tilanteet

sijoittuivat työntekijään kohdistuvan ilmoitus-, ja salassapitovelvollisuuden rajapinnalle. Kehitetyt välineet huolen puheeksi ottamisessa suuntautuivat vuorovaikutussuhteen luomiseen. (Satka 2009, 18–20.)

Huolen vyöhykkeissä ei ole kyse lapsen tai nuoren käyttäytymisen tai ongelmien huoliluokittelusta, vaan työntekijän kokemasta huolesta suhteessa asiakkaan elämäntilanteeseen ja palvelujärjestelmän mahdollisuuksiin auttaa häntä ja sen pukemisesta sanoiksi. Työntekijän kokema huoli iskee strategisesti arkaan ja tärkeään pisteeseen, jossa kohtaavat leikatut määrärahat ja lasten hyvinvointipalvelut, sen henkilöstöressurit sekä apua ja tukea tarvitseva nuori. (Satka, 2009, 20.)

Varhainen puuttumisen pitäisi olla osa sosiaalialan ja sosiaalityön ammattikäytäntöjä, onhan se kirjattuna lastensuojelulakiin (Satka 2009, 18). Sosiaalityö on, professori Rimpelän mukaan, poliittisen toiminnan myötä joutunut kuitenkin siirtämään painopistettään ongelmien ennaltaehkäisystä koko lapsiväestön keskuudesta jo ilmenneisiin ongelmiin puuttumiseen. Vaikka puhutaan varhaisesta puuttumisesta ja ennaltaehkäisevästä toiminnasta, niin toimintastrategiaksi on valikoitunut odotettujen jo ilmaantuneiden ongelmien tunnistaminen. Tunnistamistyössä käytetään erilaisia riskidiagnoosivälineitä, joiden tehokkuutta parannetaan madaltamalla henkilön tietosuojaa riskitapausten osalta. (Satka 2009, 28.)

Erilaiset poliittiset ohjelmat eivät käytä valtion tai julkisen vallan vastuuseen tai ongelmiin viittaavan sosiaalisen käsitettä, vaan termi on korvattu hyvinvoinnin tai turvallisuuden edistäminen kaltaisilla käsitejohdannaisilla. Ruohonjuuritasolla kuntien ammatillisen henkilöstön jäsenet ovat joutuneet ongelmien ratkaisijoiksi yhdessä sekalaisen seurakunnan: poikkisektoriset eri viranomaistahot, kolmas sektori, lasten vanhemmat, sukulaiset, ylipäätänsä kuka tahansa, joka tarjoaa apuaan yhteiseksi koetun haasteen edessä. Valtio kehottaakin lisäämään tätä yhteisöllisyyttä, vaikka samaa ilmiötä voidaan kutsua rakenteelliseksi välinpitämättömyydeksi lasten ja perheiden hyvinvoinnista. Ongelmien rakenteellinen ennaltaehkäisy on nykypolitiikalla koulujen, perheiden, minkä tahansa tahon suorittamaa valvontaa. Valtio kannustaakin yhä pätevempien valvontakeinojen

ja riskienhallintavälineiden, ts. hyvien käytäntöjen tuottamiseen. (Satka 2009, 28.)

Varhaisella puuttumisella tarkoitetaan toimintaa, jolla pyritään ehkäisemään ja helpottamaan tiettyjen riskitilanteissa olevien lasten, nuorten ja perheiden ongelmia tuomalla tukea riittävän varhaisessa vaiheessa. Varhaisen puuttumisen mittarina on työntekijän oma huoli. Toisin sanoen varhainen puuttuminen tarkoittaa työntekijän puuttumista ajoissa omaan huoleensa. Erilaisten toimenpiteiden tavoitteena on, että työntekijän huoli vähenee tai poistuu. (Nurmijärven kunta 2010a, 6.)

Varhainen puuttuminen on ennaltaehkäisevän toiminnan muoto. Ongelmat havaitaan ja niihin pyritään löytämään ratkaisu mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Kyseessä ei ole yksittäinen ja nopea työtapa, vaan kyse voi olla monimutkaisista tilanteista ja pitkittyneistä ongelmista. Koulumaailmassa varhaisella puuttumisella tarkoitetaan erilaisia työkäytäntöjä, joilla tartutaan oppilaan käyttäytymiseen, oppimisen pulmiin tai hänen hyvinvointia uhkaaviin tekijöihin. Varhainen puuttuminen alkaa pienistä huolta herättävistä havainnoista ja johtaa toimenpiteisiin, joilla oppilasta autetaan, tuetaan tai oppimisympäristöä kehitetään. (Huhtanen 2007, 28–29.)

Varhaiseen puuttumiseen kuuluvat ennalta ehkäisevätoiminta – preventio ja korjaava toiminta – interventio. Varhaisen puuttumisen prosessin tulisi painottua ennalta ehkäisevään työhön. Prosessi painottuu usein yksittäiseen oppilaaseen, mutta se voi kohdistua ja laajentua koskemaan koko sitä sosiaalista ympäristöä, jossa oppilas elää. Prosessin tavoitteena on löytää oppilaan tilanteeseen ratkaisuja ja tavoitteita. Huolen puheeksi otto, usein opettajan aloitteesta, mahdollistaa sen, että oppilaan tilannetta selvittämään saadaan koulun oppilashuolto ja tarvittaessa muita asiantuntijoita. Prosessin aikana tilanteesta kerätään tietoa, joiden varassa päätöksenteko tapahtuu. Prosessin aikana oppilas itse ja vanhemmat ovat avainasemassa. (Huhtanen 2007, 29–31.)

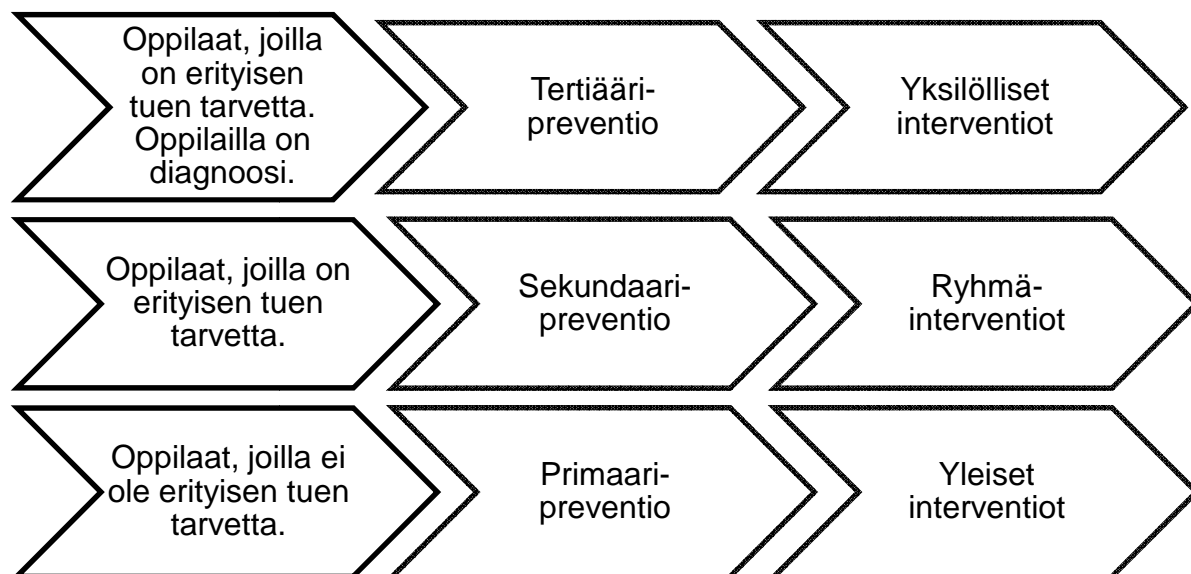
2.4.2 Ennalta ehkäisevä toiminta – preventio

Preventiivinen toiminta on ennalta ehkäisevää ja estävää, joka tapahtuu interventioiden kautta. Preventio kohdistetaan yksilöön, ryhmään tai riskitilanteeseen. Kohderyhmä jaetaan välittömään tai välilliseen. Välitöntä preventiota ovat mm. tuki- tai erityisopetus. Välillisiä kohderyhmiä ovat mm. oppilaiden vanhemmat ja koulun henkilökunta, joille voidaan suunnata esim. tiedotuksia ja kampanjoita. (Huhtanen 2007, 31–32.)

Koulutason interventiot kohdistuvat koulun oppilaisiin ja vanhempiin. Oppilaan kehitystä uhkaavat tekijät voivat olla lähtöisin, ympäristöstä, perheestä tai oppilaasta itsestään. Uhkien tiedostaminen ja niihin tarttuminen on varhaista puuttumista. Varhaisella puuttumisella pyritään ensisijaisesti ehkäisemään ongelmien syntymistä. Varhaisen puuttumiseen kuuluu selkeästi preventio, jonka lisäksi tarvitaan interventioita. (Huhtanen 2007, 33.)

Kuviosta 1 nähdään, että koulussa toteutetussa preventiossa on kolme eri tasoa, jotka eroavat toisistaan ajankohdan ja päämäärän mukaan. Primaarinen preventio kohdistuu normaaliväestöön, koulumaailmassa kaikkiin oppilaisiin. Siinä ennalta ehkäisevillä toimilla pyritään vähentämään ja ehkäisemään ongelmien syntymistä ja ilmenemistä. Koulun ennalta ehkäiseväksi toiminnaksi luetaan esimerkiksi oppilaille suunnatut erilaiset kampanjat ja tietoisuuskampanjat. Sekundaarinen preventio käsitetään varhaisena interventiona, jolla pyritään vähentämään jo ilmenneiden ongelmien vaikutusta. Toimintoina voidaan pitää esimerkiksi tiettyyn ryhmään kohdistuneita kampanjoita. Tertiäärinen prevention tavoitteena on vähentää häiriöiden aiheuttamaa toimintakyvyttömyyttä. Toimintoina voi olla esimerkiksi erityisopetus, terapia tai erilliset valmennusohjelmat. (Huhtanen 2007, 31–32.)

Kuvio 1: Koulun preventiot (Huhtanen 2007, 34).

Varhainen puuttuminen mielletään koulumaailmassa oppilashuollon tehtäväkentäksi, vaikka sen pitäisi olla erottamaton osa koulun toimintakulttuuria, johon henkilökunta on sitoutunut. Varhaisen puuttumisen hyvät työkäytännöt ovat löytyneet kokemuksen myötä. Onnistuneiden ratkaisuprosessien seassa on ollut myös epäonnistuneita ja keskeytyneitä prosesseja. (Huhtanen 2007, 48–49.)

3 KOULUKURAATTORIN TEHTÄVÄKENTTÄ

Koulukuraattorityö on määritelty lastensuojelulaissa (Lastensuojelulaki 2007/417), jossa määritellään kunnan velvollisuudeksi järjestää koulukuraattori, ja koulupsykologipalveluita, joilla annetaan perusopetuslaissa tarkoitetun esi-, perus- ja lisäopetuksen sekä valmistavan opetuksen oppilaille riittävä tuki ja ohjaus koulunkäyntiin ja oppilaiden kehitykseen liittyvien sosiaalisten ja psyykkisten vaikeuksien ehkäisemiseksi ja poistamiseksi. Koulukuraattorina toimimisen ammatillinen pätevyys määräytyy sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuuslain 11§ mukaisesti (Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 2005/272). Koulukuraattoreiden kelpoisuusvaatimusten sisällyttämisestä kyseiseen lakiin ei ole tehty päätöstä. Tämä tarkoittaa sitä, että koulukuraattorin kelpoisuusvaatimuksena on tehtävään soveltuva ammattitutkinto tai muu soveltuva koulutus. Tehtävän pätevyteen soveltuvan koulutuksen arviointi jää työnantajan harkittavaksi. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007, 29 & Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010.)

Koulukuraattorina työskentely edellyttää koulujärjestelmän ja opetustyön käytännön, toimintaa ohjaavan lainsäädännön (koululainsäädäntö, sosiaalilainsäädäntö, erityisesti lastensuojelulaki, henkilötietolaki, julkisuuslaki) sekä lasten, nuorten ja perheen palvelujärjestelmien tuntemusta. Koulukuraattori tarvitsee asiantuntemusta lasten ja nuorten kehityksestä ja nuorisokulttuureista sekä sosiaalityön yksilö-, perhe-, ryhmä- ja yhteisötason työmenetelmien ja prosessien hallinnasta. Näiden lisäksi koulukuraattori tarvitsee vuorovaikutusprosessien tuntemista ja hyviä vuorovaikutus- ja neuvottelutaitoja eri-ikäisten ja erikulttuuristen oppilaiden, oppilasryhmien, vanhempien sekä eri ammattikuntien edustajien kanssa. Osaamisalueena ovat myös kriisityö ja työskentely monikulttuuristen oppilaiden ja perheiden kanssa. Koulukuraattorilla on ammattieettinen vastuu omasta toiminnastaan. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010.)

Koulukuraattori on koulun sosiaalityön asiantuntija, jonka työ perustuu yhteiskuntatieteelliseen viitekehykseen ja käyttäytymistieteellisen tiedon sekä käytännön kokemuksen soveltamiseen. Työssä toimitaan opetus-, sosiaali- ja terveys-

toimen rajapinnoilla. Työskentelyn tarkoituksena on täydentää koulun perustehävää. Opettajakunta pyrkii omiin kasvatuksellisiin päämääriinsä opetuksen keinoillan ja kuraattorit tukevan toiminnallaan näitä kasvatuksen päämääriä (Kurki, Nivala & Sipilä-Lähdekorpi 2006, 20). Kuraattorin ydintehtäviin kuuluvat sosiaalisten ongelmien tunnistaminen ja niihin puuttuminen sekä sosiaalisen hyvinvoinnin ja vuorovaikutuksen tukeminen ja edistäminen yksittäisen oppilaan, oppilasryhmän, kouluyhteisön hyväksi. (Opetusalan ammattijärjestö OAJ 2009, 5. & Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2010.)

Koulukuraattoripalvelut toteutetaan koulun arkiympäristössä, jolloin ne ovat lasten, vanhempien ja opettajien helposti tavoitettavissa. Tämä edistää varhaisen puuttumisen ja tuen toteutumista. Työn arkeen kuuluu päivittäinen yhteistyö opettajien kanssa. Yhteistyötä tehdään neuvotteluissa ja konsultaatiokeskusteluissa silloin, kun opettaja on huolestunut luokan tai oppilaiden tilanteesta. Kodin ja koulun välisen yhteistyön perustana on vanhempien tarve saada neuvontaa ja ohjausta oppilaan elämään liittyvissä asioissa, esimerkiksi kasvatuskysymyksissä, internetin käyttöön liittyvissä kysymyksissä, vapaa-ajanviettoon ja päihteiden käyttöön sekä seurusteluun liittyvissä asioissa. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2010.)

Koulukuraattori tiedottaa työhönsä liittyviä asioita oppilaille, huoltajille, opettajille ja koko koulun henkilökunnalle. Informaation kanavina toimivat mm. koteihin jaettavat tiedotteet, koulun ilmoitustaulu ja kotisivut, opettajainkokoukset ja vanhempainillat. Oppilaille tiedottaminen onnistuu luokkakohtaisissa tapaamisissa. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2010.)

Koulukuraattori voi osallistua alueellisiin tai kuntakohtaisiin eri hallintokuntien yhteisiin työryhmiin tai projekteihin. Hän on aktiivinen toimija alueellisen yhteistyön hyväksi. Kuraattorin tärkeimpiä yhteistyökumppaneita ovat lastensuojelu, perheneuvola, lasten- ja nuorisopsykiatria, muu sosiaali- ja terveystoimi, nuorisotoimi, poliisi, seurakunta sekä kolmas sektori. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2010.)

3.1 Koulukuraattorityö osana oppilashuoltoa

Koulukuraattorityö on osa opetussuunnitelman mukaista oppilashuoltoa sekä oppilashuollon palveluita, joita ovat koulukuraattorin, koulupsykologin ja koulu-terveydenhuollon asiakastyö. Oppilailla on subjektiivinen oikeus edellä mainituihin oppilashuollon palveluihin. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010.)

Oppilashuoltoa koskeva lainsäädäntö on kirjoitettu perusopetuslakiin, lastensuojelulakiin ja kansanterveyslakiin (Perusopetuslaki 1998/628, lastensuojelulaki 2007/417 & kansanterveyslaki 1972/66). Lait oikeuttavat oppilaan saamaan tarvittavan oppilashuollon, jolla tarkoitetaan oppilaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. Oppilashuoltoon sisältyvät opetuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukainen oppilashuolto sekä oppilashuollon palvelut, joita ovat kansanterveyslaissa tarkoitettu kouluterveydenhuolto sekä lastensuojelulaissa tarkoitettu koulunkäynnin tukeminen. Oppilashuollon tavoitteet ja keskeiset periaatteet määritellään perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. (Perusopetuslaki 1998/628). (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010. Opettajien ammattijärjestö OAJ 2009, 8.)

Oppilashuoltotoiminta on osa koulun arkea ja perustoimintoja, johon kuuluvat ennaltaehkäisevätyö, kriisityö, huolen puheeksi ottaminen sekä ongelmiin puuttuminen (Honkanen & Suomala 2009, 41). Toiminnan keskeisenä tavoitteena on luoda ja turvata oppimis- ja kouluympäristö, suojata mielenterveyttä ja ehkäistä syrjäytymistä sekä edistää kouluyhteisön hyvinvointia. Siihen sisältyy sekä yhteisöllistä että yksilöllistä tukea. Tavoitteena on myös välittämisen, huolenpidon ja myönteisen vuorovaikutuksen toimintakulttuurin edistäminen kouluyhteisössä. Oppilashuollolla edistetään sekä lapsen ja nuoren oppimista että tasapainoista kasvua ja kehitystä. Olennaisena tavoitteena on oppimisen esteiden ja muiden ongelmien ehkäiseminen ja varhainen tunnistaminen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010.)

Oppilashuoltotyö kuuluu kaikille kouluyhteisössä työskenteleville aikuisille sekä oppilashuoltopalveluista vastaaville viranomaisille. Jokainen työntekijä toteuttaa

oppilashuoltoa osana omaa perustyötään. Oppilashuollon toteutuksessa on ensisijaista kodin ja koulun yhteistyö. Oppilashuollollisten tukitoimien suunnittelussa korostetaan lapsen tai nuoren ja hänen huoltajansa kuulemisen tärkeyttä. Oppilashuoltotyötä ohjaavat luottamuksellisuus sekä tietojensaantia ja salassapitoa koskevat säädökset. Oppilashuoltotyötä voidaan koordinoita ja kehittää moniammatillisessa oppilashuoltoryhmässä (OHR). (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010.)

OHR:n puheenjohtajana toimii yleensä koulun rehtori. Muina jäseninä voivat olla kouluterveydenhoitaja ja -lääkäri, koulukuraattori, koulupsykologi, erityisopettaja ja opinto-ohjaaja. Tarvittaessa ryhmän työskentelyyn voivat osallistua luokanopettaja, luokanvalvoja tai muut oppilaan hyvinvointia ja kuntoutusta edistävät erityistyöntekijät. OHR voi käsitellä koulun yhteisiä asioita yhteistyössä esim. koulun johtoryhmän, oppilaskunnan tai vanhempainyhdistyksen kanssa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010.)

Yksittäistä oppilasta koskevia asioita käsiteltäessä OHR:ssä voivat olla läsnä rehtorin lisäksi vain ne koulun henkilökuntaan kuuluvat, joiden tehtäviin kuuluu oppilaan opetuksen järjestäminen sekä kouluterveydenhoitaja ja -lääkäri, koulukuraattori ja koulupsykologi. Huoltajan suostumuksella tai laini niin salliessa voi ryhmään osallistua muita tarvittavia koulun ulkopuolisia tahoja esim. lastensuojelu tai perheneuvola. OHR:ään osallistuvat voivat kertoa toisilleen vain sellaisia oppilasta ja hänen perhettään koskevia salassa pidettäviä tietoja, jotka ovat välttämättömiä opetuksen asianmukaisen järjestämisen kannalta. OHR:ssä esillä olleet asiat dokumentoidaan kirjallisesti muistioon, joka säilytetään asianmukaisesti. Yksittäisen oppilaan asiassa muistioon kirjataan vain asian vireillepanija, aihe, päätetyt jatkotoimenpiteet ja kuka OHR:n jäsenistä vastaa jatkotoimista. Dokumentilla voidaan tarvittaessa osoittaa, mihin toimenpiteisiin oppilashuolto on ryhtynyt kyseisessä asiassa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010.)

OHR:n jäsenten välinen avoin vuorovaikutus mahdollistaa moniammatillinen asiantuntijuuden (pedagoginen, psykologinen, sosiaalityön, terveydenhuollon) tavoitteiden toteutumisen. Ryhmän toiminnassa korostuu yhteistyö tiukkaa työnjakoa enemmän. Päätettäessä toimenpiteistä on tärkeää kuulla kaikkien osapuolten ammatillisia näkökulmia. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010.)

OHR toimii lastensuojelulain hengessä; oppilaiden fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista huolehtien. Oppilaiden sosiaalisesta hyvinvoinnista huolehditaan tukemalla heidän sosiaalisia valmiuksiaan, edistämällä ryhmäytymistä, estämällä kiusaamista ja kannustamalla osallisuuteen. Tavoitteiden toteutuminen edellyttää moniammatillisen yhteistyön organisointia oppilaitosympäristössä ja alueella. Moniammatillisen oppilashuoltoryhmän tehtävänä on ennakoida koulu yhteisössä tapahtuvia muutoksia niin yksilö kuin yhteisö tasollakin sekä ennalta ehkäistä ongelmien syntymistä. (Honkanen & Suomala 2009, 40–41.)

Monet oppilaat tarvitsevat sekä sosiaali- että terveydenhuollon palveluja. Koulukuraattorin tehtävänä on saada lasta tai nuorta tukevia resursseja ja verkostoja toimimaan yhdessä oppilaan hyvinvoinnin tukemiseksi. Koulusta poissaoloihin ja motivoitumattomuuteen liittyy usein näköalattomuutta tulevaisuuden suhteen. Näköalattomuuden ohella yhä useampaa opillisesti koulussa hyvin menestyvää nuorta ahdistaa ja pelottaa tulevaisuus suorituspainineen ja kilpailuineen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010.)

Oppilaat tulevat koulukuraattorin asiakkaiksi opettajan, vanhempien, oppilashuoltoryhmän aloitteesta tai omasta aloitteestaan. Aloite voi tulla myös joltain koulun ulkopuoliselta taholta kuten esimerkiksi lastensuojelusta, perheneuvolasta, lasten tai nuorten psykiatriasta, nuorisotoimesta tai poliisilta. Aloite liittyy usein oppilaan käyttäytymiseen, sosiaalisiin suhteisiin, perheeseen liittyviin asioihin, tunne-elämän pulmiin, koulunkäyntijärjestelyihin tai oppimiseen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010.) Aloite voi koskea myös oppilaan koulunkäynnin laiminlyöntiä (Kurki ym. 2006, 22).

Käyttäytymiseen liittyviä syitä ovat poissaolot/koulunkäynnin laiminlyönti, uhmakkuus ja sääntöjen rikkominen, keskittymisvaikeudet, motivaatio-ongelmat ja väkivaltainen käyttäytyminen. Sosiaalisiin suhteisiin liittyviä syitä ovat kiusaustilanteet ja kaverisuhdeongelmat. Perheeseen liittyviä tulosityitä ovat lasten huoltoon ja kasvatukseen liittyvät asiat, perheen tilanteeseen liittyvät vakavat ongelmat (päihteiden käyttö, perheväkivalta ja mielenterveysongelmat) sekä perherakenteen muutokseen liittyvät asiat. Tunne-elämän vaikeuksista yleisiä

ovat oppilaiden ahdistuneisuus ja pelot, masentuneisuus ja alakuloisuus sekä arkuus ja jännittäminen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010.)

Koulukuraattorityössä korostuu entisestään reflektiivinen työote ja reagoiminen yhteiskunnallisiin ja lasten ja nuorten elämässä tapahtuviin muutoksiin. Suuria haasteita ovat varhainen syrjäytymisen ehkäisy ja erityisesti nuorten tulevaisuus peruskoulun jälkeen. Monet nuoret jäävät peruskoulun jälkeisen opiskelun ulkopuolelle tai keskeyttävät aloittamansa opinnot. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010.)

3.2 Koulukuraattorin toimintatavat

Koulukuraattorin toiminta alkaa oppilaan sosiaalisella selvityksellä. Selvityksen vaiheita ovat: tilannekartoitus, tuen tarpeen arviointi, tavoitteiden asettaminen, toimintatavoista ja vastuunjaosta sopiminen sekä jatkotoimet, johon kuuluvat erilaiset tukitoimet, lausunnot ja lähetteet. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010.)

Kartoituksessa selvitetään oppilaan koulunkäyntiin ja oppimisympäristöön liittyviä tekijöitä, joita ovat esimerkiksi oppilaan henkilökohtainen toimintakyky, voimti, jaksaminen ja perhe- ja kotitilanne sekä kaverisuhteet, harrastukset ja vapaaajan viettotavat. Kartoituksen tavoitteena on oppilaan ja perheen voimavarojen ja toisaalta heidän elämässään olevien riskitekijöiden sekä oppilaan tasapainoisen kasvun ja kehityksen esteiden tunnistaminen. Kartoitus ja arviointi tehdään yhteistyössä oppilaan, perheen ja opettajan sekä tarvittaessa muun tukiverkoston, esimerkiksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kanssa. Yhteisesti sovietaan tavoitteista, toimintatavoista ja vastuunjaosta. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010.)

Koulukuraattorin tukitoimet voidaan jakaa kolmeen osaan. Yksilölliset tukikeskustelut mahdollistavat oppilaan kuulluiksi tulemisen hänelle itselleen tärkeistä asioista. Ryhmätuen järjestäminen voidaan toteuttaa jonkun aiheen / teeman

ympärille kuten esim. kiusaaminen, masentuneisuus, sosiaaliset taidot. Ryhmi-
en vetäminen toteutetaan usein työparin (koulupsykologin, erityisopettajan, ter-
veydenhoitajan) kanssa. Tapaamisten tiheys sovitaan tapauskohtaisesti. Van-
hemmuuden tukeminen toteutetaan keskustellen yhteisissä tapaamisissa huol-
tajien kanssa koululla tai kotona. Koulukuraattorin ja perheen yhteistyö jatkuu
usein muun tukiverkoston ohella. Tällöin sovitaan työn ja vastuun jaosta. Eniten
tukea tarvitsevien oppilaiden asioissa koulukuraattorin työprosessi voi kestää
useita vuosia. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010.)

3.3 Toimintatavat nivelvaiheessa

Koulunkäynnin nivelvaiheissa työskentely on tärkeää oppilaan onnistuneen kou-
lupolun turvaamiseksi. Varsinkin yläluokilla opetusjärjestelyjen tarpeen arviointi
ja niihin ohjaaminen yhteistyössä perheen ja oppilaan koko tukiverkoston kans-
sa on osa koulukuraattorin työtä. Tavoitteena on nuoria kokonaisvaltaisesti tu-
kemalla luoda heille edellytyksiä saada päättötodistus ja jatko-opintokelpoisuus.
Riittävä tukiverkosto peruskoulun päättövaiheessa olevan oppilaan siirtyessä
toiselle asteelle on tarpeen. Erityisiä opetusjärjestelyjä tarvitsevien oppilaiden
määrä on viime vuosina kasvanut. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010.)

Koulukuraattori voi olla mukana suunnittelemassa niveltöskentelyn rakenteita
ja osallistua niveltöskentelyyn oppilaiden siirtyessä kouluasteelta toiselle. Mo-
nissa kunnissa sama koulukuraattori työskentelee sekä ala- että yläkoulussa ja
tuntee näin oppilaat pitkältä ajalta, mikä helpottaa siirtymistä yläkoulun puolelle.
(Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010.)

Koulukuraattorit osallistuvat usein yläkouluun siirtyvien 7.-luokkalaisten ryh-
mäyttämiseen. Työ aloitetaan usein jo 6. luokan keväällä ja sitä jatketaan 7.
luokan syksyllä. Ryhmäyttäminen voi tapahtua joko koulun tiloissa tai koulun
ulkopuolella. Se toteutetaan yleensä moniammatillisesti yhteistyössä luokan-
opettajien/luokanvalvojien ja muiden yhteistyökumppaneiden kuten esim. nuori-

sotoimen, seurakunnan ja kolmannen sektorin kanssa paikallisten resurssien mukaan. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010.)

4 NURMIJÄRVI TUTKIMUSYMPÄRISTÖNÄ

4.1 Nurmijärvi lukuina

Nurmijärvi on Suomen suurin maalaiskunta Suur-Helsingin alueella, jonka pinta-ala on 367 km². Kolmessa suuressa taajamassa (Klaukkala, Kirkonkylä ja Rajamäki) asuu 75 % kunnan väestöstä. Taajamien lisäksi kunnassa on pieniä maalaiskyläitä. Kunnan 39 000 asukkaasta neljännes on kouluikäistä nuorisoa sekä päiväkodeissa käyviä lapsia. Kunnan väestöennuste on vahvasti kasvava myös kouluikäisten kohdalla. Perusopetusta annetaan kunnan 25 koulussa, joiden koko vaihtelee pienistä kyläkouluista suuriin taajama kouluihin (Nurmijärven kunta 2010c). Kunnan kouluissa työskentelee kuusi koulukuraattoria (Nurmijärven kunta 2010b, 8-9 & 41).

4.2 Nurmijärven lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma

Nurmijärvellä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi on laadittu lakisääteinen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma. Kunnan lapsi- ja nuorisopoliittisessa ohjelmassa tähdennetään ennalta ehkäisevää työtä, ongelmien varhaista havaitsemista ja niihin puuttumista. Painopisteenä on mm. moniammatillisen yhteistyön lisääminen. Ohjelman tavoitteena on varmistaa lasten ja nuorten oikeudet kunnan voimavaroista huolehtimalla lasten ja nuorten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta. (Nurmijärven kunta 2010b, 7.)

Ensisijainen oikeus ja velvollisuus huolehtia lapsen ja nuoren hyvinvoinnista ja kasvatuksesta on vanhemmilla. Nurmijärven palvelujärjestelmän tehtävänä on toiminnallaan turvata ja varmistaa hyvinvoinnin edellytykset. Lasten ja perheiden tukeminen toteutetaan peruspalveluissa, joihin lukeutuvat mm. kunnan kou-

lut, joiden tehtävänä on tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään. Peruspalveluiden tavoitteena on toimia ennalta ehkäisevänä lasten suojeluna siten, että lapsi ja nuori saa tarvitsemansa tuen ja avun mahdollisimman varhain. Tuki ja apu voidaan toteuttaa peruspalveluissa tehostetuin järjestelyin tai erityisin tukitoimin. Hyvinvointia tukeva ja lastensuojelun tarvetta ehkäisevä työ tapahtuukin varsinaisen sosiaalityön ulkopuolella, kunnan muiden palvelujen piirissä, kuten koulu- ja oppilashuoltopalveluissa, jotka voivat tukea perheitä ilman erityistä ongelman määrittelyä. (Nurmijärven kunta 2010b, 22.)

4.3 Varhainen puuttuminen Nurmijärvellä

Nurmijärvi oli mukana Stakesin (nykyinen THL) varhaisen havaitsemisen ja puuttumisen hankkeessa (Varpu), joka päättyi vuonna 2007. Hankkeen aikana luotiin varhainen puuttuminen Nurmijärven peruspalveluissa -malli mm. koulun työntekijöille. Mallin tehtävänä on vahvistaa peruspalvelujen kykyä havaita ja puuttua huolta aiheuttaviin tilanteisiin silloin kun toimintamahdollisuuksia on vielä paljon. Käytännössä se ohjaa työntekijää asiakaslähtöiseen ja moniammatilliseen sektorirajat ylittävään työhön ja aitoon dialogiin eri osapuolten välillä, sekä sellaisen työskentelyolosuhteen luomiseen, jossa voidaan yhdessä perheen kanssa luoda suunnitelmaa lasten, nuorten ja perheiden pulmallisiin tilanteisiin. Hankkeen jatkoksi suunniteltiin mahdollisuutta järjestää työntekijöitten omien hyvien käytäntöjen kartoittamisdialogeja eri tilanteissa (Nurmijärven kunta 2010a, 4). (Nurmijärven kunta 2010b, 7 & 22.)

Varhaisen puuttumisen toimintamallin tarkoituksena on selkeyttää ja jäsentää työntekijän omaa toimintaa niissä tilanteissa, joissa hänen omat toimintamahdollisuutensa ovat vähentyneet tai eivät tuota toivottua tulosta. Kehitetyt toimintamallit sisältävät työntekijälle tarkoitettuja toimintamenetelmiä, joilla mahdollistetaan työntekijän huolen väheneminen ja avoin, dialoginen yhteistyö sekä asiakkaiden että muiden viranomaisten kanssa. (Nurmijärven kunta 2010a, 3.)

Nurmijärven kunnan varhaisen puuttumisen malli on neliportainen ja perustuu ”huolen vyöhykkeistö”-malliin, jonka kehittivät tutkimusprofessori Tom Arnkilin ja kehittämisspäällikkö Esa Erikssonin vuonna 1996 työvälineeksi lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskenteleville työntekijöille. (Nurmijärven kunta 2010a, 3 & 5.)

Nurmijärven kunnan Varhaisen puuttumisen mallissa työntekijän kokema huoli jakautuu neljään tilanteeseen:

1. Tilanteeseen, jossa työntekijällä ei ole huolta.
2. Tilanteeseen, jossa työntekijä huolestuu.
3. Tilanteeseen, jossa hänen huolensa kasvaa.
4. Tilanteeseen, jossa hän on erittäin huolestunut.

(Nurmijärven kunta 2010a, 5.)

4.4 Nurmijärven yläkoululaisten arki

Yläkoululaisten koulunkäyntiin liittyvä tyytyväisyys on Nurmijärvellä hieman kasvanut. Toisaalta 5 % oppilaista ilmoitti, ettei pidä koulun käynnistä lainkaan. Yläkoululaisista 12 % ilmoitti lintsanneensa viimeisen kuukauden aikana ja 39 %:lla on opiskeluvaikeuksia. Oppilaista 10 % kokee, ettei saa koulunkäyntiinsä ja oppimiseensa riittävästi apua tai tukea. Yläkoululaisista pojista 38 % ja tytöistä 32 % kokevat etteivät tule kuulluksi. (Nurmijärven kunta 2010b, 13.)

Yläkoululaisista 61 % kokee puutteita koulun fyysisissä työoloissa ja ongelmia koulun työilmapiirissä. Koulukiusaaminen onkin lisääntynyt yläkoulussa vuosi vuodelta. Yläkoulun oppilaista 9 % on koulukiusattuja. Kiusaaminen koskettaa poikia tyttöjä yleisemmin. Vailla läheistä ystävää onkin 12 % yläkoululaisista, joista poikien osuus on tyttöjä suurempi. Yläkoululaisten läheisen ystävän puute on Nurmijärvellä yleisempää kuin muualla Uudellamaalla. (Nurmijärven kunta 2010b, 13–14.)

Nurmijärven nuorten fyysinen ja psyykinen oireilu on lisääntynyt ja yleistynyt. Yläkoulun oppilailla 32 %:lla tytöistä ja 13 %:lla pojista on vähintään kahta päivittäistä oiretta. Usean oireen kokeminen päivittäin, päivittäinen väsymys ja viikoittainen päänsärky ovat keskimääräistä selvästi yleisempiä kuin Uudenmaan muissa kunnissa (pääkaupunkiseutua lukuun ottamatta). Päivittäistä väsymystä kokee yläluokkalaisista tytöistä 26 %. Poikien vastaava osuus on 13 %. Kouluuupumusta kokee tytöistä 14 % ja pojista 12 %.(Nurmijärven kunta 2010, 16.) Yläkoulun tytöistä 22 % ja pojista 9 % kokee itsensä masentuneeksi. Masentuneeseen oloonsa nuoret yrittävät saada apua yleisimmin puhumalla siitä ystävälleen. Vanhempien puoleen asiassa käännyttään harvemmin. Masentunut nuori hakeutuu terveydenhuollon palveluidenpiiriin varsin harvoin. Yläkoululaisista 14 % kokee kouluterveydenhoitajalle pääsyn vaikeaksi. Koululääkärin vastaanotolle pääsy on oppilaiden (41 %) mielestä vielä vaikeampaa. Kouluterveydenhuoltoon tyytymättömien oppilaiden osuus on kasvanut 20 %:iin. (Nurmijärven kunta 2010b, 17.)

5 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Opinnäytetyössä tutkitaan Nurmijärven kunnan koulukuraattoreiden kokemia huoltilanteita ja heidän käyttämiä hyviä työkäytäntöjä siinä vaiheessa, kun huolta aiheuttava oppilas saavuttaa nivelvaiheen, jossa hän siirtyy alakoululta yläkoululle. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää:

1. Millaiset tilanteet aiheuttavat huolta koulukuraattoreille?
2. Millaisia hyviä työkäytäntöjä oppilashuollon koulukuraattorilla on käytössään huolensa vähentämiseksi tai poistamiseksi näissä tilanteissa?

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

6.1 Tutkimuksen tiedontuottamisen lähtökohdat

Tietoyhteiskunnassa asiantuntemuksen peruspilarit, tieteellinen tieto, professiot ja instituutiot sekä niiden suhde toisiinsa, ovat muuttuneet ja ovat jatkuvasti uudelleen määrittelyn alaisina. Tämän päivän tiedontuotannossa on kaksi mallia. Ensimmäinen perustuu luonnontieteellisen menetelmin hankittuihin havaintoihin, joita tuottaa pääsääntöisesti akateemisesti koulutettu henkilöstö. Tällöin ulkoinen asiantuntijatieto esiintyy työntekijöiden kokemuseräiseen tietoon nähden ylivertaisena ja objektiivisena. Toisessa mallissa tieto on heterogeenisempää, väliaikaisempaa sekä sosiaalisesti relevanttia, refleksiivistä ja paikallisesti kontekstoitunutta. Tietoa voidaan tuottaa paikallisesti omia tarkoituksia varten, instituutioiden ulkopuolella. Tällöin tiedon saatavuus sitä tarvitseville helpottuu. Tieto tuotetaan tasavertaisemmin ja vuorovaikutteisemmin. Tiedontuottaminen lähtee siitä, että kokemuseräinen asiantuntijatieto määräytyy ja kehittyy sosiaalisesti työntekijän toimiessa omissa paikallisissa toimintaympäristöissään ja sitä voidaan kerätä vuorovaikutustilanteissa. (Korhonen ym. 2007, 15.)

Sosiaalialan ammatillinen tieto muodostuu näin ollen sekä käytännön kokemuksesta että instituutioiden tuottamasta alan omasta tutkimuksesta. Käytäntötutkimuksen tehtävänä on tuottaa havaintoja ja kokemuksia ihmisten elämästä, yhteisöjen ja yhteiskunnan toiminnasta sekä käytännön työn vaikutuksista ihmisen elämään. Yksittäisistä havainnoista ja kokemuksista kootaan tietoa, joka on yleistettävissä ja siirrettävissä. (Kananoja ym. 2007, 214.)

Käytäntötyön kehittäminen ja ammatillinen osaaminen edellyttävät tutkivaa työtä, työn arviointia ja jatkuvaa työssä oppimista. Käytäntötyön tutkimuksessa työntekijät ovat järjestelmällisen arviointitiedon tuottajia ja hyödyntäjiä. Työntekijöiltä koottavan laadullisen kokemustiedon tuottamiseksi tarvitaan raskaiden ja kalliiden tutkimusten rinnalle yksinkertaisia menetelmiä, joilla arvioidaan yksinkertaisesti mikä toimii ja mitä tarvitsee kehittää (Rousu 2009). Menetelmien tu-

lee olla helppokäyttöisiä ja kansallisesti yhtenäisiä, jotta tietoa voidaan vertailla paikallisesti, alueellisesti ja kansallisesti. (Korhonen ym. 2007, 15 & 34–36.)

Käytäntötyön tiedontuotannossa palveluja tuottavat kunnat ovat kiinnostuneita toiminnan tehokkuudesta, taloudellisuudesta ja vaikuttavuudesta. Sosiaalityön arvioinnissa tulisi painottaa toteutetun toiminnan onnistumista. Toiminnan onnistuminen tarkoittaa yksinkertaisesti sitä, että lapsi tai nuori saa peruskoulun päätötodistuksen tai että hänen elämänhallinta kohenee. Arvioinnin vaikuttavuusmittarit tulisivat kohdistaa taloudellisen mittarin lisäksi (”euroja per asiakaskäynti”) laadulliseen suuntaan; Onnistutaanko ihmistä auttamaan. Onnistuminen käytäntötyössä merkitsee sitä, että palveluilla on kyetty ihmistä auttamaan, tällöin voidaan puhua hyvästä työkäytännöstä. ”Hyvät käytännöt” on nostettu sosiaalialan kehittämisen keskiöön. Hyvissä käytännöissä on kyse käytännön työntekijöiden eli asiantuntijoiden konstruoimasta tiedosta, jota pyritään siirtämään muualle. Ammatillinen tieto syntyy ja sitä voidaan levittää organisoiduissa tilanteissa työntekijöiden keskinäisen vuorovaikutuksen kautta. Nämä tiedon luomisen ”foorumit” toimivat erityisten käytännön työmenetelmien ja -välineiden kehittämisen areenoina, joiden tavoitteena on nostaa esiin toimivia hyviä työkäytäntöjä ja kehittää uusia käytäntöjä. (Korhonen ym. 2007, 16, 30–31 & 33–35.)

6.2 Tiedontuotanto ja tutkimusaineiston kerääminen

Tämän tutkimuksen tiedon tuottamisen ja kokoamisen menetelmänä käytettiin Stakesin verkostotutkimusryhmän kehittämää ”Hyvien työkäytäntöjen dialoginen tunnistaminen työyhteisössä” (ts. Hyvä-dialogit) -menetelmää. Menetelmässä työntekijät nostavat esiin arjessa käyttämiään hyviä työkäytäntöjä. Hyvien työkäytäntöjen esiin nostaminen tapahtuu työntekijöiden yhdessä käymän vuorovaikutteisen dialogin kautta. Dialogissa työntekijät pohtivat omaan työhönsä liittyviä ei huolta ja huolta aiheuttavia tilanteita sekä huolta vähentäviä tai poistavia hyviä työkäytäntöjä. Dialogin tarkoituksena on, että työntekijät jakavat, reflektivat ja jäsentävät yhdessä toisten työntekijöiden kanssa jokaisen yksilön

ja ryhmän arjessa tapahtuvan työn tilanteita, toteutettuja käytäntöjä, hiljaista tietoa ja taitoa, jolloin yksilöt ja ryhmä tulevat tietoiseksi omista käytännöistä ja toimintatavoista sekä niistä saaduista kokemuksista. (Pyhäjoki 2008).

Tutkija toteutti yhteistyössä koulukuraattoreiden kanssa Stakesin HYKÄ-dialogit menetelmän mukaisen foorumin 7.9.2009 Nurmijärven kunnan virastotalolla. Koulukuraattorit saivat ennakkoon tiedoksi tutkimuksen aiheen ja tutkimussuunnitelman. Yhteisen foorumin aikana koulukuraattorit kävivät keskenään vuorovaikutteista keskustelua rajatun aihepiirin sisällä. Foorumiin osallistui kunnan kuudesta koulukuraattorista viisi, yhden ollessa estynyt sekä tutkija itse. Foorumi jakautui Hykä-dialogien mukaisesti neljään vaiheeseen: orientaatio, työtilanteiden pohdinta, hyvien työkäytäntöjen esiin nostaminen ja päätösvaihe (Pyhäjoki 2008).

Orientointivaiheessa tutkija esitteli tutkimuksensa aiheen ja foorumin etenemisen Hykä-dialogien mukaisesti. Tutkija muistutti, että koko foorumin aikana ja erityisesti työtilanteiden pohdintavaiheessa on kiinnitettävä huomiota koulukuraattoreiden asiakkaiden henkilöllisyyden suojaamiseen, asiakkaita ei mainittaisi nimeltä ja työtilanteista keskusteltaisiin yleisellä tasolla. Tutkimuksen aluksi ja sen aikana tutkija ohjasi keskustelua, jotta se pysyi rajatussa aihepiirissä.

Työtilanteiden pohdintavaiheessa käytettiin dialogin jäsentämiseen huolen vyöhykkeistöistä Nurmijärven kunnan ”varhainen puuttuminen kouluissa” -mallia. Huolen vyöhykkeistöä käytiin läpi yksi vyöhyke kerrallaan, jonka aikana kuraattorit pohtivat ja keskustelivat erilaisista vyöhykkeeseen liittyvistä huoltilanteista joita he työarjessaan kohtaavat. Työtilanteiden pohdintavaiheen päätteeksi tutkija listasi kuraattoreiden esiin nostamia huoltilanteita.

Hykä-dialogien aikana voidaan rajata työkäytännöistä käytävien keskustelujen aiheita, mikäli työtilanteiden pohdintavaiheessa nousee runsaasti esimerkkejä, joita ei kaikkia kyetä käymään läpi foorumin käytettävissä olevan ajan aikana. (Pyhäjoki 2008). Tutkija päätti käyttää oikeuttaan rajaamiseen. Hän antoi koulukuraattoreiden valita sellaisia tilanteita, joiden hyvistä työkäytännöistä he halusivat käydä keskustelua. Koulukuraattorit halusivat keskustella pienen huolivyöhykkeen tilanteista sekä niissä käytetyistä käytännöistä. Käydyssä keskuste-

lussa jaettiin kokemuksia, ajatuksia ja mielipiteitä erilaisista käytännöistä, niiden toteuttamisesta, niiden vaatimasta työmäärästä ja vaikutuksista.

Foorumin päätteeksi keskusteltiin lyhyesti päivän toteutuksesta. Tutkija kiitti kaikkia osallistujia ja jakoi heille tutkimuksen arviointilomakkeen. Foorumissa koulukuraattoreiden käymän dialogin sisältö tuotti materiaalin tutkimukselle. Tutkimusaineisto kerättiin tallentamalla yhteisesti käydyt keskustelut tutkijan sanelimelle.

6.3 Aineiston analysointi

Oppimisen foorumi tuotti aineistoa runsaasti. Koulukuraattoreiden käymä dialogi tallennettiin tutkijan sanelimella WMA-muotoon, jonka tutkija litteroi puhtaaksi. Aineistoa kertyi äänitallenteena kahden tunnin pituinen kokonaisuus, josta syntyi litteroituna 41 sivua tekstiä.

Aineisto tuotettiin ja analysoitiin deduktiivisesti (teorialähtöisesti). Analyysiin kuului aineiston luokittelua, joka noudatti induktiivisen sisällönanalyysin periaatteita. Tämä on tyypillistä teorialähtöiselle analyysimenetelmälle. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–113.)

Aineiston analyysi aloitettiin kuuntelemalla äänitallenne useita kertoja ja auki kirjoittamalla koko äänitallenne. Auki kirjoitetusta aineistosta tunnistettiin tutkimuskysymysten kannalta oleellisia asioita ja lauseita, jotka ensin jäsenneltiin ja sitten pelkistettiin yksittäisiksi ilmaisuiksi. Esimerkiksi ”sosiaalisissa tilanteissa arat oppilaat” ja ”epävarmat oppilaat” – ilmaisut tunnistettiin oleellisiksi ensimmäisen tutkimuskysymyksen kannalta tai ”puhuu rumasti” ja ”puhuu kiroillen” - ilmaisut pelkistettiin tilanteeksi jossa oppilas on ”rumia puhuva”.

Analyysi jatkui ryhmittelemällä pelkistetyt ilmaisut strukturoituun analyysirungon kategorioihin, joka muodostui aikaisemmin kehitetystä huolen vyöhykkeet – järjestelmästä (Eriksson & Arnkil), jota käytettiin myös tutkimuksen tiedon tuotta-

misessa Hykä-dialogien aikana. Analyysirunko muodostui pienen-, harmaan- ja suurenhuolen vyöhykkeiden muodostamista kategorioista. Esimerkiksi sosiaalisesti arka – ilmaus sijoitettiin pieneen huolivyöhykkeeseen kuraattorien käymän dialogin perusteella.

Seuraavaksi toteutui kategorioiden sisäinen ryhmittely, jolloin kategorioihin sijoitetuista pelkistetyistä ilmauksista etsittiin samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia, joiden perusteella muodostettiin alaluokkia. Esimerkiksi ”sosiaalisesti arka” ja ”epävarma” – ilmaisut sijoitettiin samaan alaluokkaan. Muodostuneet alaluokat ryhmiteltiin yläluokkiin. Esimerkiksi ”oppilaan luonteeseen liittyvät haasteet” – yläluokka. Yläluokat muodostivat kaksi pääluokkaa: ”Huolitilanteita” ja ”Hyvät työkäytännöt”.

Analyysin lopuksi ryhmitellyistä ja luokitelluista kategorioista valikoitiin tutkimuskysymysten kannalta oleellinen tieto. Tutkija esimerkiksi valikoi pienen huolivyöhykkeen tilanteita ja hyviä työkäytäntöjä. Valikoitu tieto käsitteellistettiin ja aikaisempi teorian tieto yhdistettiin, jolloin muodostui tämän tutkimuksen tulokset ja johtopäätökset.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

7.1 Kuraattorin kokemia pienen huolen tilanteita oppilaista ala- ja yläkoulun nivelvaiheessa

Tutkimuksen tuloksissa käy ilmi neljä tekijää, jotka liittyvät koulukuraattorin nivelvaiheessa kokemaan pieneen huoleen. Koettu huoltilanne on johtunut kouluympäristössä ilmenneistä tekijöistä, oppilaan oppimiseen liittyvistä haasteista, oppilaan yksilöllisyyteen liittyvistä haasteista tai oppilaan kotiolojen tukemisen tarpeista.

7.1.1 Kouluympäristössä ilmenneitä tekijöitä

Oppilaan oma koulumaailmassa tapahtuva ”ei toivottu käyttäytyminen” saa kuraattorin kokemaan huolta. Oppilas käyttäytyy tällöin häiritsevästi, rumia puhuen tai jopa raivokohtauksia saaden. Tunneilta jatkuva myöhästely tai koulusta karkailu on myös esimerkkinä mainittu. Opettajan ohjeistukset tai sanomiset eivät tehoa, vaan oppilas onkin sanonut opettajalle vastaan. Oppilaan erottuminen liikaa koulumassasta nostaa ihmetystä ja huolta.

Kouluympäristössä tapahtuva kiusaaminen saa kuraattorin kokemaan huolta. Huolta koetaan sekä kiusatuksi joutuvien että kiusaajaksi ajautuvien oppilaiden tilanteista. Ylipäättänsä kuraattorien huoleen on liittynyt kavereiden tai edes yhden kaverin puuttuminen.

Koulun opettaja- tai henkilökunnan huolestuneisuus tai ymmärtämättömyys jostain oppilaasta tai hänen tilanteestaan, saa myös kuraattorin kokemaan huolta tai ihmetystä. Kuraattorin huoli nousee silloinkin, kun oppilaan tilanteeseen liittyy opettajan taholta väärin tulkitsemista.

Koulujen tiedottaminen nostaa kuraattorin huolen silloin, kun hän kokee, että alakoulun lähettämät tiedot yläkoululle oppilaasta itsestään tai hänen tilanteestaan eivät ole paikkaansa pitäviä. Näissä tilanteissa kuraattori kokee lähetetyn tai saadun tiedon varmistamisen olevan tarpeellista. Ala- ja yläkoulujen väliseen tiedottamiseen liittyy myös huoli alakoulun oppilaiden keskuudessa liikkuvista erilaisista huhupuheista, jotka eivät kuitenkaan ole totuusperäisiä.

Opetuksen järjestämisestä kuraattori kokee huolta. Tilanteisiin liittyy kuraattorin ammatillinen näkemys siitä, että oppilas tarvitsisi ehdottomasti joko pienryhmäpaikan tai erityisopetuspaikan, mutta koulu ja viimekädessä kunta ei pysty tätä paikkaa oppilaalle tarjoamaan. Näissä huoltilanteissa oppilas jatkaa perusopetusryhmässä. Luokkia muodostettaessa kuraattori kokee huolta muodostettavan luokkayhteisön sosiaalisesta tasapainosta.

7.1.2 Oppilaan oppimiseen liittyvät haasteet

Kuraattori kokee huolta sellaisista oppilaista, joille oppiminen tai oppimistilanteet ovat haasteellisia tai heillä on haasteita hahmottamisessa tai omantoiminnan ohjauksessa. Kuraattorin kokemaan huoleen liittyy oppilaalla ilmenneitä jonkin oireyhtymän (add, adhd & asperger) piirteitä tai oppilaan diagnosointi oireyhtymään kuuluvaksi. Huolen kokemista aiheuttaa myös se, että oppilas ei itse tiedosta omaavansa oireyhtymän piirteitä. Tällöin hän ei ymmärrä oman käyttäytymisensä johtuvan oireyhtymästä tai hänelle ei ole asiaa selitetty. Oppilaan kieltäytyminen koulun tarjoamista tukitoimista sekä huoltajien haluttomuus keskustella oireyhtymän piirteistä tai diagnoosista lisää huolen kokemista.

7.1.3 Oppilaan yksilöllisyyteen liittyvät haasteet

Kuraattori kokee huolta sellaisista oppilaista joiden tietyt luonteen ominaisuudet herättävät ihmetystä. Oppilas on luonteeltaan arka, epävarma, jännittynyt, pelokas, levoton tai jopa aggressiivinen. Oppilas on ikätasoonsa nähden sosiaalisesta kasvusta liiaksi jälkeen jäänyt. Toisaalta oppilaalla voi olla paha olo jostakin tai hänellä on masennuksen oireita. Kuraattorin kokema huoli entisestä suuremman huolen aiheuttajasta saattaa nousta uudelleen nivelvaiheessa. Kuraattorit kokevatkin oppilaan yläkouluun ”saattamisen” tarpeellisuutta, jotta alakoululla tehty työ ei menisi hukkaan.

7.1.4 Oppilaan kotiolojen tukemisen tarve

Kuraattorin kokema huoli voi nousta myös oppilaan kotitilanteista. Huolta aiheuttaa huoltajien huolestuneisuus ja toisaalta heidän oppilaan tilanteen ymmärtämättömyys sekä tilanteen tasalla pysymättömyys tai koulun tarjoamista tukitoimista kieltäytyminen. Huolen kokemista nostaa myös oppilaan kotitilanteen ollessa vaikeassa elämäntilanteessa, kotoa saatavan tuen riittämättömyys, kodista saatavien perusasioiden puutteellisuus sekä oppilaan perheen aikaisempi tai nykyinen lastensuojelun asiakkuus.

7.2 Kuraattorin hyviä työkäytäntöjä pienen huolen vähentämiseksi ala- ja yläkoulun nivelvaiheessa

Taulukossa 2 esitellyistä tutkimustuloksista käy ilmi kuusi kuraattoreiden esiin nostamaa hyvää työkäytäntöä (preventiota) kokemiensa pienten huoltilanteiden

vähentämiseksi tai poistamiseksi, joita he toteuttavat arjen työssään, kun oppilas on 6. ja 7. luokkien muodostamassa nivelvaiheessa. Toteutetuista preventiivitoista neljässä toiminta kohdistui yläkouluun tutustuttamiseen, yhdessä oppilaan sosiaalisten kaverisuhteiden jatkumisen turvaamiseen sekä yhdessä nivelpalaverin järjestämiseen.

Taulukko 2: Kuraattorien mainitsemat hyvät työkäytännöt ja niiden kohdistuminen

Yläkouluun tutustuttaminen	Kaverisuhteiden jatkumisen turvaaminen	Nivelpalaverin järjestäminen
<ul style="list-style-type: none"> • Primaariset preventiot: Tukioppilastoiminta ja koulukuraattorin kyselytunti • Sekundaarinen preventio: Yläkoulu tutuksi ryhmätoiminta • Tertiäärinen preventio: Yksilöllinen kouluun tutustumispäivä 	<ul style="list-style-type: none"> • Primaarinen preventio: Kaverisuhteiden jatkumisen turvaaminen 	<ul style="list-style-type: none"> • Tertiäärinen preventio: Nivelpalaverin järjestäminen

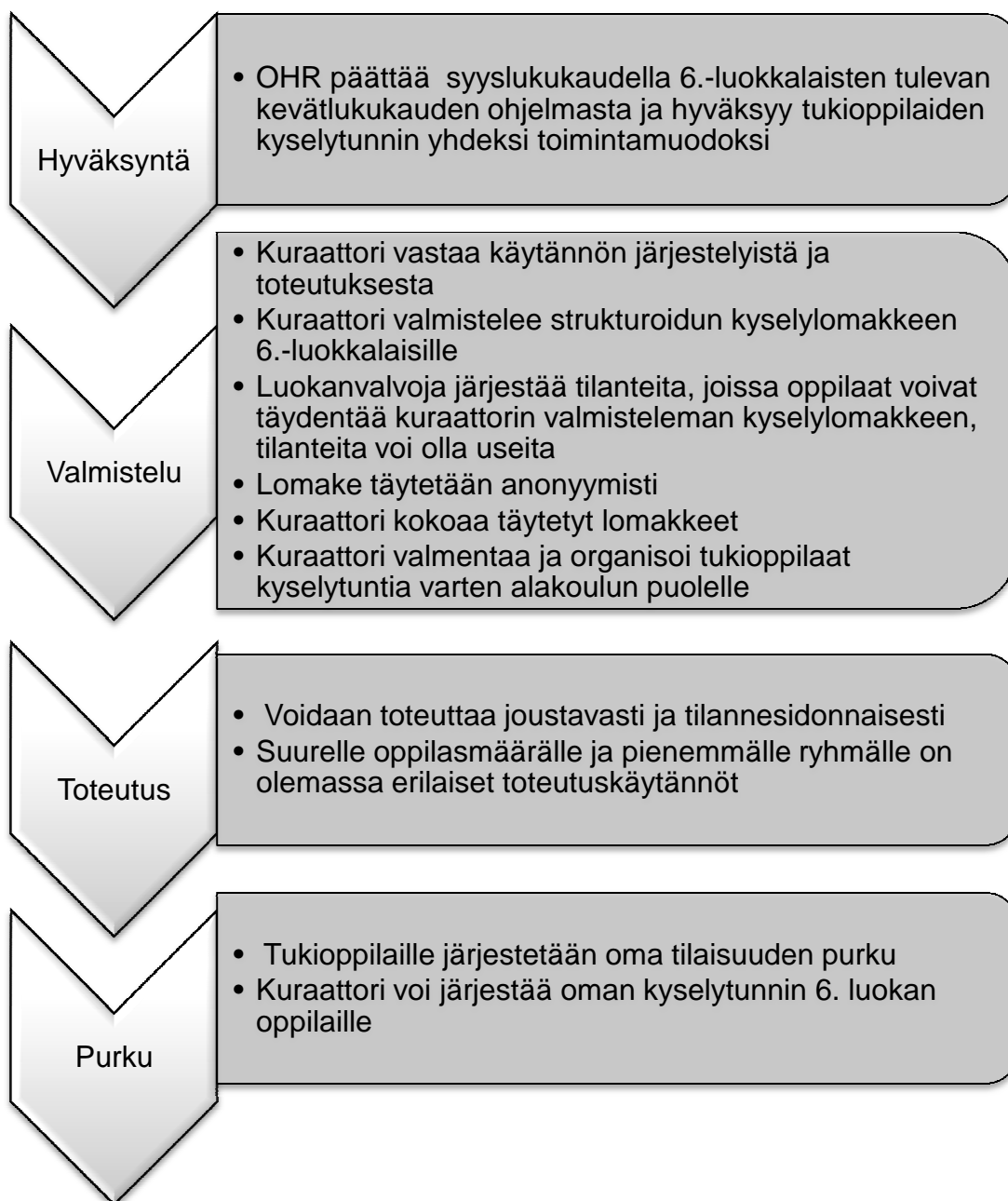
7.2.1 Yläkouluun tutustuminen

Yläkouluun tutustuttamiseen liittyvinä hyvinä käytäntöinä koulukuraattorit nostivat esiin kaksi primaarista preventiota: ”tukioppilastoiminta ja koulukuraattorin kyselytunti”, yhden sekundaarisen prevention: ”yläkoulu tutuksi ryhmätoiminta” sekä yhden tertiäärisen prevention: ”yksilöllisen kouluun tutustumispäivä”. Tukioppilastoimintaan liittyi kolme yksittäistä käytäntöä: 6. luokkalaisten yläkouluun tutustumispäivä, tukioppilaiden kyselytunti ja nimikkotukioppilas.

Tukioppilastoiminta

Tutkimusmateriaali tuotti runsaasti tietoa tukioppilaiden kyselytunnista, joka on alakoulun tiloissa järjestetty tilaisuus 6-luokkalaisille oppilaille. Tutkimusmateriaalin perusteella tukioppilaiden kyselytunnin prosessiin kuuluu varsinaisen toteutusvaiheen lisäksi, hyväksyntä-, valmistelu- ja purkuvaiheet. Mainitut vaiheet ja niiden keskeinen sisältö on esitelty kronologisesti kaaviossa 1.

Kaavio 1: Tukioppilaiden kyselytunnin prosessikaavio

Prosessi tukioppilaiden kyselytunnin käytännön toteutukselle on käynnistynyt kyselytunnin hyväksymisellä osaksi 6.-luokkalaisten kevään ohjelmistoa. Hyväksynnän on tehnyt koulun oppilashuoltoryhmä.

Kuraattori on vastannut käytännön järjestelyistä, kuten tilavaraukset, oppilasryhmien organisoimiset paikalle ja takaisin. Kuraattori on laatinut valmiiksi strukturoidun kyselylomakkeen, johon 6.-luokkalaisten ovat täydentäneet heitä yläkoulumaailmassa askarruttavia kysymyksiä. Kyselylomake täytettiin anonyymisti, muotoon ”mitä joku haluaisi kysyä”. Luokanvalvoja on järjestänyt useita tilanteita, joiden aikana lomaketta on voinut täydentää. Kuraattori on koonnut täytetyt lomakkeet. Yläkoulun tukioppilaat on valmennettu kuraattorin toimesta kyselytuntia varten ja heidät on organisoitu alakoulun puolelle koulukuraattorin erikseen varaamiin tiloihin.

Käytännön toteutus on järjestetty siten, että paikalla on ollut 6. luokan oppilaat, tukioppilaat ja koulukuraattori. 6. luokan oppilaiden määrä on vaikuttanut kyselytunnin käytännön toteutuksen suunnitteluun ja etenemiseen.

Mikäli oppilaita on paikalla paljon (useita luokkia samanaikaisesti), niin kuraattori on esittänyt alakoulun oppilaiden puolesta heidän etukäteen laatimia kysymyksiä yläkoulun oppilaille. Kuraattorit puhuvat ”salamakierroksena” toteutetusta kysymys-vastaus-mallista. ”Salamakierros”-mallissa kuudensien luokkien oppilaat ovat kuuntelijan, kuraattori kysyjän ja tukioppilaat vastaajan rooleissa. Mallin tarkoituksena on saada mahdollisimman moni kysymys käsitellyksi rajatun ajan sisällä.

Pienemmän oppilasryhmän ollessa kyseessä on syntynyt mahdollisuus avoimelle dialogille kuudesluokkalaisten ja tukioppilaiden kesken. Tunnin aluksi tukioppilaat ovat voineet kertoa yleisesti yläkoulumaailmaan liittyviä asioita. Alakoulun oppilaiden esittämiin kysymyksiin vastatessaan tukioppilaat ovat ”höystäneet” vastauskertomuksiaan omakohtaisilla kokemuksillaan. Tukioppilaat ovat kertoneet myös muita omakohtaisia kokemuksia yläkoulumaailmasta.

Molemmissa käytännöissä dialogi on ollut toimivaa. Se on tuottanut positiivisia kokemuksia niin oppilaille kuin kuraattorillekin. Alakoulun oppilaat ovat saaneet

vertaisiltaan kokemusperäistä, heille itselleen tärkeää perustietoa yläkoulun aloittamisesta ja sen maailmasta yleisesti.

Kyselytunnin jälkeen tukioppilaille on pidetty oma kyselytunnin purku, jonka aikana he ovat voineet kertoa tuntiin liittyviä asioita. 6. luokan oppilaille on järjestetty vielä erikseen kuraattorin oma kyselytunti.

Tukioppilaiden kyselytunnin toteuttaminen osana laajempaa yläkouluun tutustumisen kokonaisuutta tuottaa vaikutuksia, jotka näkyvät yläkoulussa heti syyslukukauden ensimmäisillä viikoilla. Yleiset vaikutukset kuraattori on havainnut niiden ensimmäisten viikkojen sujumisena rauhallisemmin, oppilaiden yläkoulu maailman ennakolta tuntemisena, peruskysymysten vähentymisenä: mihin pitää mennä, missä on se paikka. Yksittäisten oppilaiden kohdalla vaikutuksina on havaittu yksilökohtaisen pelokkuuden, sulkeutuneisuuden ja vetäytyvyyden vähentymisenä. Näihin taipuvaisten yksilöiden on havaittu olevankin osana luokkayhteisöä ”sitä porukkaa” ja ”olemukseltaan rennompia”. Käytännöstä on hyötyä yksittäiselle oppilaalle.

Tutkimuksen materiaalista käy ilmi myös, että 6-luokkalaisten kouluun tutustumispäivänä kuudennen luokan oppilaat on viety tutustumaan tulevan yläkoulunsa tiloihin. Toimintaan osallistuivat myös yläkoulun tukioppilaat, joiden roolina on ollut 6-luokkalaisten kierrättäminen yläkoulun tiloissa ja luokissa. Kierrättämisen aikana tukioppilaat ovat kertoneet vertaisina omakohtaisia kokemuksia tuleville oppilaille yläkoulun maailmasta ja sen aloittamisesta.

Nimikkotukioppilas on tukioppilastoiminnan muodoista yksilöllisin. Kuraattori on pohtinut ja arvioinut ennakolta vertaistuen tarpeen lisäämistä jonkin tietyn oppilaan kohdalla. Arvioinnin seurauksena kuraattori on tarjonnut kyseiselle oppilaalle mahdollisuutta omaan nimikkotukioppilaaseen yläkoulun tukioppilaiden keskuudesta. Nimikkotukioppilaan saaminen on ollut oppilaalle vapaaehtoista. Sellaiset oppilaat, jotka ovat kieltäytyneet nimikkotukioppilaasta, ovat jälkikäteen kyselleet ja tarkistaneet kuraattorilta vertaistuen saannin mahdollisuutta.

Koulukuraattorin kyselytunti

Koulukuraattorin kyselytunnin tarkoituksena on vastata 6. luokan oppilaiden yläkoulu maailmasta nousseisiin kysymyksiin. Kyselytunti on järjestetty mahdollisen tukioppilaiden kyselytunnin jälkeen. Sen taustalla on ollut tällöin kuraattorin oma halu varmistaa se, että oppilaille ei ole jäänyt mitään tukioppilaiden kyselytunnilla epäselväksi. Kyselytuntien tarkoituksena on ollut pyrkimys tuottaa tietoa erityisesti niille oppilaille joiden nivelvaihetta on kuraattorin mielestä syytä erityisesti tukea.

Yläkoulu tutuksi ryhmätoiminta

Sekundaarisena preventiona mainittiin alakoulun toteuttama pienryhmätoiminta. Käytännössä alakoulu on koonnut alkusyksystä pienryhmän (7 oppilasta) adhd- ja asperger-piirteisille yliviikkaille oppilaille. Ryhmän jäseniksi on valikoitunut mm. sellaisia oppilaita, jotka ovat olleet aikaisempina vuosina kuraattorin asiakkaita. Kaikilla oppilailla on kuitenkin havaittu oireilua tai jonkin oireyhtymän piirteitä, joka esiintyy mm. villinä käytöksenä. Oppilaiden kohdalla on katsottu, että yläkouluun tutustumiseen tulee käyttää enemmän aikaa ja resursseja.

Pienryhmätoimintaa toteuttaa koulukuraattori yhdessä laaja-alaisen erityisopettajan kanssa. Ryhmä kokoontuu joka toinen viikko, kaksi tuntia kerrallaan, 6. luokan syys- ja kevätlukukauden ajan. Kuraattorin ja erityisopettajan työaikaa kuluu myös tapaamiskertojen suunnitteluun ja käytännön toteutuksen valmisteluun.

Työskentelyn tavoitteet on sovittu yhdessä vanhempien kanssa. Valitut tavoitteet ja niihin johtavat välitavoitteet on pyritty pitämään realistisen pieninä ryhmän jäsenet huomioiden.

Oppilaat ovat olleet innostuneita ryhmätoiminnan tuomista järjestelyistä: yläkoulun puolelle pääseminen ennen muita oppilaita on koettu ”mageena” juttuna. Yläkoulun puolelta ryhmän kokoontumistiloiksi on saatu mm. musiikkihuone, kotitalousluokka sekä liikuntasali.

Yksilöllinen kouluun tutustumispäivä

Tertiäärisenä preventiona mainittiin yksilöllinen kouluun tutustumispäivä, joka on toteutettu normaalin oppilaiden koulutyöskentelyajan ulkopuolella, oppilaiden kesälomien aikana. Kouluympäristössä tällöin vallitseva rauhallisuus on vaikuttanut ajankohdan valintaan. Koulukuraattori on ottanut oppilaan huoltajiin yhteyttä ja tarjonnut mahdollisuutta yksilölliseen yläkouluun tutustumiseen, vaikka koulun oppilaat ovat käyneet jo aiemmin yläkoulun tiloissa tutustumassa. Toiminnalla on tuettu oppilaan kykyä hahmottaa koulun tiloja ja niiden suhdetta lukujärjestyksen aikatauluihin ”nämä tilat ovat näin... ja kun lukujärjestyksessä sanotaan näin, niin sitten tehdään näin...”. Toiminta on vaatinut koulukuraattorilta $\frac{1}{2}$ - $1\frac{1}{2}$ tuntia kesä- tai elokuun työajasta. Se on kuraattoreiden mukaan kannattanut ja tuottanut kuraattorille kokemuksen toiminnan onnistumisesta oppilaan hyväksi.

7.2.2 Kaverisuhteiden jatkumisen turvaaminen

Tutkimusmateriaalin perusteella kuraattorien työkäytäntö kaverisuhteiden turvaamiseksi on kuvattu kaaviossa 2. Kaverisuhteiden jatkumisen turvaaminen pyritään varmistamaan kysymällä ja pyrkimällä toteuttamaan oppilaiden kaveritoiveita.

Tämän primaarisen prevention lähtökohtana on ajatus siitä, että varsinkin sosiaalisesti aran oppilaan kohdalla tulisi huolehtia siitä, että hänellä olisi uudessa luokassaan edes yksi ihminen, joka tuntee hänet entuudestaan sellaisena kuin hän on ja että heillä on ollut jotain sosiaalista kivaa yhdessä.

Kaavio 2: Käytännön prosessi oppilaan kaverisuhteiden turvaamiseksi

Kaveritoiveita on kysytty kaikilta 6.-luokkalaisilta. Kaveritoiveiden kysyminen on ylipäättensä tärkeää. Toiveita vastaanottaessa on muistutettava oppilasta ja hänen huoltajaansa toiveiden toteutumisen olevan riippuvainen monesta tekijästä, eikä kuraattori voi itsenäisesti luvata toiveen toteutumista. Toiveiden toteutumiseen vaikuttavia tekijöitä ovat mm. luokkien koko, valinnaisryhmien koko, oppilaiden kielivalinnat. Olennaista on koulun hyvä tahto siitä, että toive pyritään toteuttamaan.

Kuraattorin kokiessa huolta yksittäisen oppilaan sosiaalisten kaverisuhteiden jatkumisesta ja niiden turvaamista on hän toiminut huolensa vähentämiseksi ja poistamiseksi. Hyväksi työkäytännöksi on muodostunut prosessi, joka sisältää oppilaan ja hänen vanhemman kuulemisen vaiheen, tilanteen arviointi vaiheen sekä toiminta- ja seurantavaiheen.

Kuraattori on kuullut aluksi oppilaan ja hänen huoltajiensa toiveita oppilaan kanssa samalle luokalle toivotuista koulukavereista sekä niiden perusteluista. Kuraattorin käymän kuulemisen ja siitä syntyvän keskustelun tarkoituksena on muodostaa käsitys yhteisestä toiveesta, jota ”me voidaan yhdessä toivoa toteutuvaksi”. Kuraattorin oma halu viedä toivetta eteenpäin luokkia muodostavalle taholle on tärkeää sen toteutumisen kannalta.

Kuraattori on pohtinut keskustelun ja omien ammatillisten näkemystensä perusteella oppilaan tilannetta ja siitä nousevaan omaa huolta. Mikäli hän on arvioinut, että on olemassa vahvoja ammatillisia perusteluita toiveen toteutumisen tarpeellisuudesta, niin hän on toiminut toiveen toteutumiseksi kahdella eritavalta. Ensinnäkin kuraattorin henkilökohtaisesti esittämät vahvat ammatilliset perustelut kaveritoiveen toteutumisesta suoraan luokkia muodostavalle taholle on otettu huomioon. Toiseksi koulun käytäntönä on ollut, että kaveritoiveita on käyty läpi alakoulun oppilashuoltoryhmässä, jonka arvioinnin jälkeen ne toiveet, joissa on nähtävissä myös vahvat ammatilliset perustelut on tiedotettu erikseen yläkoulun oppilashuoltoryhmälle. Tämä oppilashuoltoryhmältä oppilashuoltoryhmälle toteutettu ns. ”virallinen tie” on mahdollistanut kaveritoiveiden toteutumisen juuri tiettyjen oppilaiden kohdalla.

Nivelvaihtelyöskentelyssä näyttäisi olevan eri käytänteitä siinä, milloin, miten ja kenen toimesta yläkoulun luokkia aletaan muodostaa. Nivelvaihtelyöskentelyn

ajoissa rakentaminen ja sen sisällä kaveritoiveiden esiin tuominen on edellytys toiveen toteutumiselle. Yläkoulun luokkien muodostus tulee aloittaa riittävän ajoissa ja niiden muodostamisessa tulisi ottaa huomioon alakoulun kuraattorin ja muun oppilashuoltoryhmän näkemykset. Kuraattorin oma aktiivisuus ja hänen esittämillään perustelluilla ammatillisilla näkemyksillä on vaikutusta toiveen toteutumisessa. Toisinaan tilanne vaatii toiveen toteutumisen seuraamista, jolloin aktiivisuus tarkoittaa useita yhteydenottoja luokkia muodostavaan tahoon. Kuraattorin kertaalleen esittämät perustellut ammatillisen näkemyksensä pääkohdat ilman yksityiskohtaisempia tietoja riittävät toiveen huomioimiseksi ja eteenpäin viemiseksi. Tähän liittyy työntekijöiden välinen keskinäinen ammatillinen luottamus ja kunnioitus.

Kaveritoiveen toteutumisen ja toteutumatta jäämisen vaikutuksia

Oppilaan kaveritoiveen toteutuminen on vähentänyt tai poistanut kuraattorin kokemaan huolta oppilaasta. Huolen vähenemiseen on liittynyt tieto siitä, että oppilaalle on pystytty turvaamaan entisten sosiaalisten suhteiden jatkuminen, jolloin oppilas ei joudu uudessa oppimisympäristössään tyhjän päälle, kun sosiaalisen kanssakäymisen taidot ovat heikot ja ystävien löytäminen vaikeaa. Tämä on luonut pohjaa uusien ystävyys-suhteiden luomiselle. Kuraattorit ovat kokeneet oppilaiden ja huoltajien olevan tyytyväisiä toiveen toteutumiseen.

Toisaalta toiveen jäädessä toteuttamatta ovat vanhemmat olleet ymmärtäväisen pettyneitä, kun heille on selvitetty jo toivetta kysyttäessä toiveen toteutumista rajoittavista tekijöistä. Oppilaat ovat suhtautuneet toiveiden kariutumiseen ”no, ei se mitään”-asenteella.

Toteutumatta jääminen on jättänyt kuraattorille huolen, varsinkin sellaisista oppilaista, joille kaveritoiveen toteutuminen olisi ollut kuraattorin mielestä tärkeää. Näihin huoli kokemuksiin on liittynyt mm. oppilaan aikaisempi psyykkinen oireilu.

Kuraattorille on jäänyt huoli, jos tilanteeseen joudutaan tyytymään ja jäädään odottamaan määrittelemätön ajanjakso, jonka aikana oppilaan tilanteelle ei tehdä mitään. Tällöin aika näyttää seuraukset toiveen toteuttamatta jäämiselle.

Koulukuraattoreiden mukaan olennaista on kuitenkin se, että luokkia muodostettaessa koululla on hyvä tahto yrittää järjestää ne asiat siten, että kaikkien toiveet tulisi kuulluksi ja huomioiduksi. Kuraattoreiden mielestä on ymmärrettävää, että kaikkien toiveita ei voida toteuttaa.

7.2.3 Nivelpalaverin järjestäminen

Nivelpalaveria voisi nimittää myös tiedonsiirtopalaveriksi tai jatkosuunnittelupalaveriksi. Nimikkeet kuvastavat nivelvaiheessa pidettävän palaverin tarkoitusta. Nivelpalaveri on tertiäärinen preventio, joka järjestetään oppilaskohtaisesti. Sen järjestämistä harkitaan niiden yksittäisten 6. luokan oppilaiden kohdalla, joiden kanssa koulukuraattori on työskennellyt ja joiden kohdalla hän kokee huolta ja tarvetta tiedonsiirtopalaverin tai jatkosuunnitelmapalaverin pitämiseksi. Nivelpalaverin järjestämisen tarpeen koulukuraattorit ovat kokeneet oppilaskohtaisesti. Kaikille niille oppilaille, joiden kanssa kuraattori on työskennellyt, ei tarvitse nivelpalaveria järjestää.

Nivelpalaverin järjestämisen aloite voi tulla alakoulun puolelta, yläkoulun puolelta tai oppilaan huoltajilta. Alakoulun henkilökunta on aloitteen tekemisessä keskeisessä roolissa, sillä koululla on tietoa oppilaalle jo toteutetuista tukitoimista. Tällöin alakoulun henkilökunta kokee tarvetta tuen jatkumiselle myös yläkoulussa.

Huoltajien kokema huoli jakautuu kahtia: he ovat huolissaan siitä, että siirtykö tietoa lainkaan: ”kai koulu saa tietää”, sekä siitä, että ”mitä tietoa siirretään”: huoltajan ja lähettävän viranomaisten näkemykset eivät välttämättä kohtaa toisiaan.

Nivelpalaverin tavoitteena on vähentää ja poistaa oppilaan tilanteesta koettua huolta varmistamalla kutsuttujen osapuolten hallussa olevan, oppilaan opetuksen järjestämistä koskevan olennaisen tiedon siirtyminen uudelle opetusta järjestävälle taholle.

Nivelpalaverin keskeisenä ajatuksena on asioiden avoimuus. Oppilas ja hänen huoltajansa osallistuvat päätöksen tekoon. He kuulevat, mitä tietoja oppilaasta siirretään ja mitä tukitoimia yläkoululla on mahdollista tarjota.

Nivelpalaverissa tuodaan esille osapuolten omia näkemyksiä, käydään dialogia, pohditaan yhdessä jatkotoimenpiteitä, sovitaan toimenpiteiden toteuttamisesta ja vastuutahoista sekä dokumentoidaan palaverin päätökset kirjallisesti.

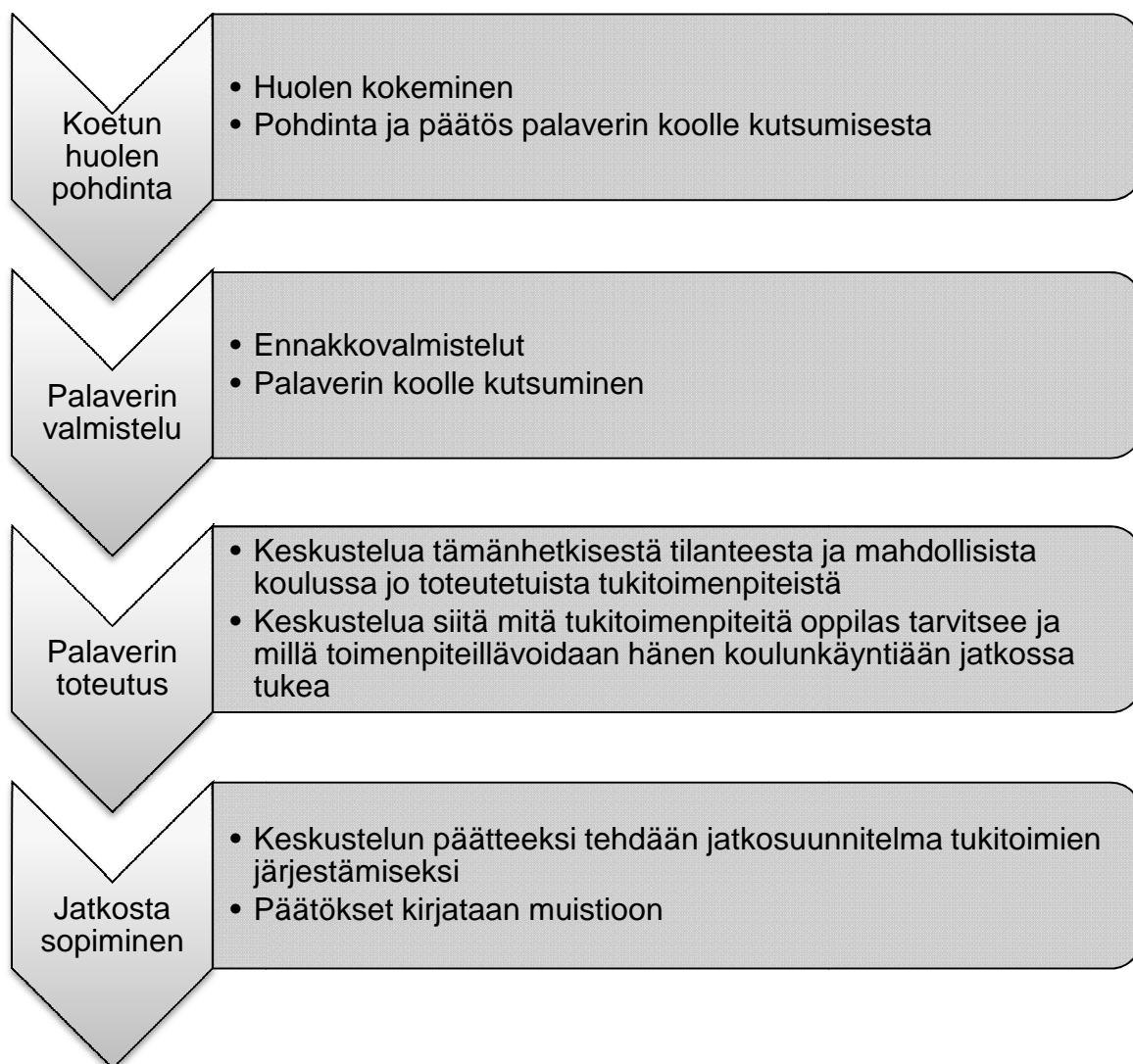
Nivelpalaverin onnistumisen edellytykset ja prosessikuvaus

Nivelpalaverin onnistuminen vaatii selkeästi sovitun ajankohdan, sille soveltuvan paikan ja että koolle kutsutut henkilöt ovat läsnä. Erityisesti oppilaan ja hänen huoltajiensa läsnäolo koetaan tarpeelliseksi. Heidän nivelpalaveriin osallistumisen kynnyksen tulisi olla mahdollisimman matalana. Kynnystä madaltaa se, että oppilaalle ja huoltajille kerrotaan ennakolta palaverin olevan normaali koulun toimintatapa, joita toteutetaan jatkuvasti, eikä se leimaa oppilasta erikoisoppilaaksi sekä se, että koolle kutsuttu viranomaisia edustava kokoonpano on tilanteeseen soveltuva, mahdollisimman pieni henkilömäärä.

Palaverin ajankohta vaihtelee, oppilaan ollessa 6. vuosiluokalla ja hänen jo siirtynyt 7. vuosiluokalle, ajanjakson välillä. Yleisesti palavereita pidetään 6. vuosiluokan keväällä touko-kesäkuussa ja 7. vuosiluokan syksyllä elo-syyskuussa, kuitenkin viimeistään syyskuun kahden ensimmäisen viikon aikana.

Palaveriin osallistujiksi kutsutaan oppilas ja hänen huoltajansa sekä alakoulun ja yläkoulun henkilökuntaa sellaisella kokoonpanolla kuin koulu katsoo tarpeelliseksi. Palaveriin koulun puolesta osallistuvaan henkilökuntaan kuuluvat oppilaan 6. luokan luokanvalvoja tuleva 7. luokan luokanvalvoja sekä ala- ja yläkoulun koulukuraattorit ja erityisopettajat. Kokoonpano vaihtelee koetun huolen määrän mukaan. Pienimmässä kokoonpanossa yläkoulun luokanvalvoja tapaa oppilaan ja hänen huoltajansa vanhempainillan aikana tai vastaavassa muuten sovitussa huoltajien ja luokanvalvojan tapaamisessa. Suurimmassa kokoonpanossa mukana on myös koulun ulkopuolisia viranomaistahoja koetun tarpeen mukaisesti. Nivelpalaverin prosessikaavio koulukuraattoreiden näkökulmasta on esitelty kaaviossa 3.

Kaavio 3: Nivelpalaverin prosessikaavio, koulukuraattoreiden kokemusten mukaan

Nivelpalaverin koolle kutumisesta edeltää pohdinta palaverin järjestämisen tarpeellisuudesta. Kuraattori voi pohtia omaa huoltaan itsenäisesti ja kutsuu koolle nivelpalaverin oman pohdinnan arvion perusteella tai hän voi tuoda huolensa oppilashuoltoryhmän pohdittavaksi ja arvioitavaksi. Mikäli pohdinnassa päädytään arvioon siitä, että nivelpalaveri on tarpeen, niin aloitetaan sen koolle kutsumisen valmistelut.

Nivelpalaverin koolle kutsumisen valmisteluissa sovitaan, ala- ja yläkoulun henkilökunnan kesken, nivelpalaverin koolle kutumisesta, palaverin ajankohdasta ja paikalle kutsuttavasta koulun henkilökunnasta ja tarpeen mukaan muista pai-

kalle kutsuttavista viranomaisista. Olennaista on sopia tarkasti koulujen kesken siitä, että kuka toimii palaverin koolle kutsujana ja järjestäjänä, milloin palaveri järjestetään ja keitä siihen osallistuu.

Varsinaisessa palaverissa kerrotaan alakoulun henkilökunnan kokemasta huolesta oppilaan koulunkäyntiin liittyvissä haasteissa, koulussa jo tehdyistä tukitoimista ja henkilökunnan kokemasta huolesta: tukitoimia tulisi harkita tai jatkaa myös yläkoulun puolella. Oppilas ja hänen huoltajansa voivat tuoda esiin heidän omia näkemyksiään oppilaan tukitoimien tarpeellisuudesta ja toteutettujen tukitoimien toimivuudesta oppilaan hyväksi. Yläkoulu voi tuoda esiin omia toteutettavissa olevia tukitoimia ja tukemiseen liittyviä muita palveluita. Yläkoulu voi tarjota oppilaalle ja hänen huoltajilleen jotain tiettyä käytäntöä toteutettavaksi.

Oppilaan tilanteesta kerrottaessa työntekijät tuovat esiin opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät seikat. Tällöin he kertovat keskusteluissa vain niitä asioita, jotka ovat salassapitosäädösten mukaisesti kerrottavissa.

Jatkosuunnitelmasta sovitaan palaverin päätteeksi. Osapuolten yhdessä käytyjen keskustelujen pohjalta laaditaan oppilaan tukitoimien järjestämistä koskeva jatkosuunnitelma. Suunnitelman tarkoituksena on käynnistää yläkoulussa toteutettavat ja oppilaan oppimisen kannalta tarvittavat tukitoimet.

Nivelpalaveri dokumentoidaan kirjalliseen muistioon. Muistiossa tulee ilmetä selkeästi palaverissa sovitut asiat ja mahdolliset tukitoimet, mahdolliset aikataulut ja vastuutahot. Muistiosta otetaan kopiot, jotka säilytetään sekä ala- että yläkoulussa.

Nivelpalaverin vaikutukset

Nivelpalaveri vähentää ja poistaa oppilaan tilanteesta koettua huolta niin oppilaan huoltajilla kuin kuraattoreillakin. Se tarjoaa huoltajille mahdollisuuden kuulla itse, mitä tietoja koulu lähettää, mitä suunnitelmia koulu suunnittelee ja he voivat tuoda esiin omat näkemyksensä näihin tietoihin ja suunnitelmiin. Toisaalta se antaa huoltajalle tiedon siitä, että siirtyykö tietoa lainkaan. Asioista yhdessä pohtiminen ja ennen kaikkea oppilaan yläkoulu aikaa koskevasta selkeästä

jatkosuunnitelmasta sopiminen vähentää kaikkien osapuolten huolta. Nivelpalaveri tuottaa positiiviseksi koetun kokemuksen koulun ja kodin välisessä yhteistyössä, mikä näkyy kuraattoreille annetussa palautteessa; ”Kokemus siitä, että yhdessä voidaan pohtia ja suunnitella tukitoimia oppilaan hyväksi”. Kuraattorit painottavat, että kuraattorille, oppilaalle ja hänen huoltajilleen on jäänyt kokemus siitä, että huoltajat ja oppilas ovat tulleet kuulluksi oppilasta koskevassa asiassa.

8 POHDINTA

Nivelvaiheessa koulukuraattorin kokemat huoltilanteet ovat muodostuneet subjektiivisesta näkemyksestä, intuitiivisesta kuvasta, joka muodostuu oppilaan tilanteesta, omista voimavaroista sekä tiedossa olevan verkoston oletetuista voimavaroista. Nivelvaiheessa koulukuraattorin huomio on kiinnittynyt niihin tilanteisiin, joissa hän on havainnoinut päivittäisessä työympäristössään poikkeavia signaaleja. Nämä poikkeavat signaalit koulukuraattori liittää edellä mainittuun intuitiiviseen kuvaan, jonka jälkeen hän on pohtinut oman huolestuneisuuden määrää käyttäen hyväksi huolen vyöhykkeistöä. Tutkimuksen tuloksissa ilmenee neljä tekijää, jotka tuottavat koulukuraattorille huomiota kiinnittäviä signaaleja.

Signaali voi ilmentyä kouluympäristössä. Tällöin kyseessä on oppilaan poikkeava, ei toivottu käytös, esimerkiksi kiusaaminen tai jokin muu koulumassasta liiallinen erottuneisuus kuten kavereiden puuttuminen. Tutkimustulokset tuovat esiin signaaleja, joiden alkuperän tuottaa koulun henkilökunta, esimerkiksi opettaja tai koulun tapa toimia esimerkiksi tiedottamisessa. Myös asianmukaisen opetuksen järjestämisen haasteet tuottavat koulukuraattorille signaaleja.

Koulukuraattori havaitsee signaaleja oppilaan oppimiseen liittyvistä haasteista, esimerkiksi ne oppilaat, joilla on jonkin oireyhtymän piirteitä tai jonkin oireyhtymän diagnoosi. Signaalin voi aiheuttaa myös oireyhtymään välillisesti liittyvä havainto, esimerkiksi kodin ja koulun välisen yhteistyön vaikeudesta puhuttaessa oppilaan diagnoosista ja siihen liittyvistä tukitoimista.

Oppilaiden yksilöllisyys tuottaa signaaleja. Oppilas saattaa esimerkiksi olla ikätasoonsa nähden sosiaalisesta kasvusta jäljessä, hänellä voi olla masennuksen oireita tai pahaoloisuutta jostakin. Opetushallituksen LATU-hankkeessa sekä tässä tutkimuksessa on havaittu joidenkin oppilaiden kohdalla tarve tukea oppilasta saattamalla hänet yläkoulun puolelle. Tarve saattamiselle ilmenee yksilöllisyyden tuottamista signaaleista. Nurmijärven kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa esitetyistä tilastoista nähdään, että lähes 40 %:lla yläkou-

lun oppilaista on oppimisvaikeuksia ja oppilaista joka kolmas kokee, ettei hän tule kuulluksi. Näiden lisäksi yli 60 % yläkoulun oppilaista kokee ongelmia koulun työilmapiirissä. Koulukiusaaminen sekä oppilaiden fyysinen ja psyykinen oireilu ovat kasvusuunnassa. Masentuneen oppilaan hakeutuminen oppilashuollon palveluiden piiriin, johon lukeutuu koulun terveydenhuolto, on harvinaista ja se on koettu joidenkin oppilaiden kohdalla vaikeaksi. Yksittäistä oppilasta koskevat signaalit ovat tämän tiedon valossa yleistymässä. Oppilashuolto- ja palveluiden, erityisesti koulukuraattoreiden tulisi poimia nämä signaalit nivelvaiheessa entistä herkemmin, jotta oppilaiden hyvinvointi yläkoulussa kohentuisi. Signaalien poiminnassa koulukuraattorin tulisi tehdä tiiviimpää yhteistyötä koulun oppilashuoltoryhmän ja opettajien sekä kodin kanssa.

Koulukuraattori voi havaita myös koulun ulkopuolisia signaaleja, jotka voivat liittyä esimerkiksi oppilaan kotioloihin. Signaaleja voivat tällöin tuottaa huoltaja tai perheen kotilanteen haasteellisuus. Lastensuojelun asiakkuus tuottaa myös koulun ulkopuolisen signaalin.

Tutkimusmateriaalin valossa Nurmijärven kunnan kouluissa toteutetaan ennalta ehkäisevää työtä ala- ja yläkoulun nivelvaiheessa. Toiminta (preventio) kohdistuu järjestelmällisesti kaikkiin oppilaisiin, valikoituun oppilasryhmään tai yksittäiseen oppilaaseen. Preventioiden tavoitteena on tukea yksittäistä oppilasta nivelvaiheen aikana sekä turvata oppilaan edellytykset yläkoulun maailmassa huolehtimalla oppilaan koulupolun joustavuudesta ja sujuvuudesta.

Oppilaiden yläkouluun tutustuttaminen näyttäisi olevan merkittävä nivelvaiheen työkäytäntö. Yläkouluun tutustuttamisen punaisena lankana on oppilaille yläkoulumaailmasta tuotetun tiedon toistaminen useita eri kanavia pitkin. Tällöin toistettu tieto vahvistaa oppilaan kokemusta siitä, että hän tietää ja osaa nämä asiat. Tämä lisää yläkoulun aloittamiseen liittyvää varmuutta ja valmiutta.

Yläkoulun tukioppilaiden järjestelmällinen hyödyntäminen on osoittautunut hyväksi käytännöksi niin Opetushallituksen LATU-hankkeessa kuin tässä tutkimuksessa. Tutkimuksen tuloksissa esitellyssä tukioppilaiden kyselytunnin prosessikaaviossa on kuvattu tarkemmin kuraattoreiden toteuttama hyvä työkäytäntö. Yläkouluun tutustuttamista toteutetaan myös yksilöllisemmin oppilaan tarpeiden mukaisesti. Tällöin työkäytäntönä ovat olleet koulukuraattorin ja eri-

tyisopettajan parityöskentelynä toteuttama pienryhmätoiminta valikoiduille oppilaille tai yksilöllisesti järjestetty kouluajan ulkopuolinen kouluun tutustumispäivä.

Kaverisuhteiden jatkumisen turvaaminen on oppilaan yläkoulun aloittamisen kannalta koettu tärkeäksi. Tämä näkyy niin LATU-hankkeessa kuin tämän tutkimuksen tuloksissa, joiden perusteella nähdään kouluilla olevan käytäntönä suorittaa erilaisia oppilaskyselyitä esimerkiksi kaverisuhteista ja kaveritoiveista. Tästä tutkimuksesta voidaan nähdä, että koulukuraattori työskentelee niiden oppilaiden kaverisuhteiden jatkumisen turvaamiseksi, joiden kohdalla hän kokee huolta ja vahvoja ammatillisia perusteluita. Koulukuraattorin työkäytännön prosessikaavio on kuvattu tarkemmin tutkimuksen tuloksissa.

Erillisen nivelpalaverin järjestäminen on tarpeellinen hyväksi havaittu työkäytäntö yksittäisten oppilaiden kohdalla. Huhtasen (2007) mukaan tertiäärisellä preventiolla tuetaan nimenomaan yksilöä. Nivelpalaveriin liittyy olennaisesti moniammatillinen yhteistyö, koulujen välinen yhteistyö sekä kodin ja koulun välinen yhteistyö. Yhteistyön onnistumiseksi tarvitaan vuorovaikutuksellista dialogia. Esimerkiksi LATU-hankkeessa osapuolten vuorovaikutteisen dialogin on havaittu johtavan parhaisiin tuloksiin. Nivelpalaveri on yksi osa laajempaa yksittäistä oppilasta koskevaa tiedonsiirtoprosessia, jolla turvataan oppilaan koulupolun joustavuus myös yläkoulussa. Tiedonsiirtoprosessiin liittyviä tekijöitä on kuvattu tässä tutkimuksessa Holopaisen (2006) mukaisesti sivuilla 15-17. Tämän tutkimuksen tuloksissa on kuvattu tarkemmin koulukuraattoreiden toteuttaman nivelpalaverin prosessikaavio sekä nivelpalaverin järjestämiseen liittyviä tekijöitä.

Koulukuraattoreiden kokemusten perusteella voidaan päätellä, että tässä tutkimuksessa mainitut koulukuraattorin nivelvaiheessa toteuttamat työkäytännöt tuottavat positiivisia vaikutuksia oppilaan onnistuneelle yläkoulun aloittamiselle ja yläkoulussa tapahtuvan koulupolun sujuvuudelle. Tuloksissa mainitut hyvät työkäytännöt ovat olleet suunnitelmallisia ja tavoitteisiin pyrkiviä työkäytäntöjä, joihin suunnatut resurssit ovat tuottaneet toivottuja tuloksia. Kuraattoripalveluisa toteutetuilla työkäytännöillä on tämän tutkimuksen valossa onnistuttu auttamaan yksittäistä oppilasta. Auttaminen on tapahtunut varhaisen puuttumisen mukaisesti ja se on toteutettu ennaltaehkäisevien preventioiden kautta.

Tutkimuksen tuloksista voidaan päätellä, että nivelvaiheessa toteutettu moniammatillinen yhteistyö esimerkiksi parityönä tai oppilashuoltoryhmän ja opettajien välisenä yhteistyönä on tärkeässä asemassa käytännön työn toteuttamisessa. Tarkoituksenmukainen moniammatillinen yhteistyö mahdollistaa nivelvaiheen onnistumisen ja antaa näin lähtökohdan oppilaan yläkoulussa menestymiselle. Oppilaiden hyvinvoinnista huolehditaan koko koulun henkilökunnan voimin, kukin omalla panoksellaan ja omalla sektorillaan. Näiden sektorirajojen ylittäminen yhteistyön aikaansaamiseksi on äärimmäisen tärkeää. Koulun moniammatillisessa yhteistyössä on kyse omaksutusta työkuulttuurista, jota johtaa koulun rehtori.

Tutkimuksen tuloksista ja LATU-hankkeesta havaitaan, että koulujen välinen oppilasta koskevan paikkansa pitävän tiedon oikea-aikainen siirtäminen näyttäisi olevan nivelvaiheen onnistumisen kannalta tärkeää. Tämä näkyy erityisesti kuraattoreiden ja myös huoltajien kokemana huoltilanteena. LATU-hankkeesta, Holopaisen (2006) tutkimuksesta ja tämän tutkimuksen tuloksista havaitaan, että tiedonsiirtoprosessissa koulujen oppilashuoltoryhmät ovat keskeisessä asemassa. Koulujen välinen nivelvaihetta koskeva tiedonsiirto tulee tehdä suunnitellusti ja yhteistyössä huoltajien kanssa. Tiedonsiirtoon on varattava riittävästi aikaa ja siinä on huomioitava oppilasta koskevat salassapitosäädökset. Oppilashuoltoryhmien tai koulukuraattoreiden väliset tiedonsiirtokokoukset ovat osoittautuneet toimivaksi käytännöksi. Tämän tutkimuksen tuloksista havaitaan myös, että tiedon paikkansa pitävyyteen tulee koulujen välisessä tiedonsiirrossa kiinnittää enemmän huomiota.

Tutkimustuloksista ja LATU-hankkeesta nähdään, että koulut hyödyntävät tukioppilastoiminnassaan oppilaiden välisen vertaistuen mahdollisuuksia. Vertaistuen ja vertaisilta saadun tiedon merkitys on tiedostettu. Tästä antaa viitteitä toteutetut ryhmätoiminta- ja tukioppilastoiminta-käytännöt. Koulukuraattoreilla on kokemuksia tukioppilastoiminnassa toteutettujen työkäytäntöjen positiivisista vaikutuksista yksittäisen oppilaan hyväksi.

Tutkimustulokset kertovat myös koulun tavasta tarjota oppilaille tietoa yläkoulun aloittamisesta ja yläkoulu maailmasta useata eri kautta. Pelkkä aikuisilta saatu tieto ei riitä oppilaille, vaan oppilaat haluavat kuulla käytännön kokemuksia toi-

silta vastaavassa tilanteessa jo olleilta oppilailta. Toistettu tieto muokkaantuu oppilaan tiedostamaksi mielikuvaksi, joka ehkäisee mahdollisten huhupuheiden tuottamia tiedon vääristymiä. Tiedottamisella ehkäistään oppilaiden yläkoulun aloittamiseen liittyvää jännittämistä ja pelokkuutta.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimusmenetelmänä käytettyyn tiedontuottamisen foorumiin osallistui Nurmijärven kunnan viisi koulukuraattoria yhden ollessa estynyt. Tutkimusta voidaan pitää siten Nurmijärven kunnalle kattavana koulukuraattoreiden ala- ja yläkoulun nivelvaihetta koskevana käytäntötutkimuksena. Tutkimus tarjoaa koulukuraattoreiden kokemuksen siitä, mikä huolettaa ja mikä on hyvä työkäytäntö. Jotta esimerkiksi nivelvaiheen onnistuneesta tiedonsiirtoprosessista saataisiin luotettavampi kuvaus, pitäisi tiedonkeruu kohdistaa kaikkiin prosessin osapuoliin: oppilashuollon jäseniin, oppilaan opettajiin, oppilaan huoltajiin sekä oppilaaseen itseensä. Näiden lisäksi pitäisi ottaa huomioon käytäntöön kohdennetut resurssit. Tällöin saataisiin kattavampi kuvaus työkäytäntöjen hyvydestä.

Tutkimus antaa luotettavaa tietoa Nurmijärven kunnan koulukuraattoripalveluiden ammatillisen henkilöstön kokemuksista siitä, onnistutaanko tuotetuilla palveluilla, työkäytännöillä, auttamaan oppilasta. Tutkimuksen työkäytännöt ovat kokemusperäisiä. Niitä tarkasteltiin ja refleктоitiin paikallisesti toteutetussa ja organisoidussa ammatillisen henkilöstön yhteisessä foorumissa. Foorumin toteutuksessa käytettiin valtakunnalliseksi kehitettyä menetelmää. Toimintatapa, jolla tämä käytäntötutkimus toteutettiin, ammatillisen henkilöstön kokemusperäinen tieto ja yhteisen tiedon jakaminen sekä arviointi, antavat tässä tutkimuksessa esitetyille työkäytännöille ”hyvä työkäytäntö”-leiman.

Foorumin aikana toteutetussa työtilanteiden ja -käytäntöjen pohdinnassa kiinnitettiin erityistä huomiota koulukuraattoreiden asiakkaiden henkilöllisyyksien salaamiseen. Tutkimusmateriaali ei sisällä henkilötietoja vaan työtilanteet ja -käytännöt käsiteltiin anonymisti ja yleisellä tasolla. Tutkija on pyrkinyt objektiiviseen tutkimusotteeseen. Aineisto on käsitelty eettisesti ja hyvän tutkimusmenetelmän mukaisesti.

Tutkimuksen toteutumisen mahdollisti kolme ratkaisevaa tekijää. Ensinnäkin Nurmijärven kunnan koulukuraattoreiden halu ja kiinnostus oman työnsä kehittämiseen ja työssä kehittymiseen. Heidän aktiivisuutensa ja avoimuutensa tut-

kimuksen toteuttamistavalle sekä tutkijan kanssa yhteisen tapaamisajan löytäminen mahdollisti tutkimuksen toteutumisen suunnitellusti. Toiseksi Nurmijärven kunnan toimialajohtajan ja verkostotyön koordinaattorin kanssa käydyt puhelinkeskustelut ja sähköpostiviestit olivat ratkaisevassa asemassa kun tutkimukselle haettiin työelämän yhteyshenkilöä, työaikaresursseja sekä kuntaa hyödyttävää näkökulmaa. Kolmanneksi tutkijan oma henkilökohtainen kiinnostus kouluissa tehtävän sosiaalityön tutkimiselle ja omaksumiselle mahdollistivat tutkimuksen toteutumisen.

Nämä kolme tekijää johdattelivat tutkimusta vaihe vaiheelta eteenpäin: ammatikorkeakoulun opinnäytetyöpankista tutkijan ja kunnan edustajien yhteydenottoihin, ideoinnista tutkimussuunnitelman tarkentumiseen, tutkimusluvan myöntämiseen sekä käytännön toteutukseen, tutkimusmateriaalin analysointiin ja lopulta valmiin opinnäytetyön raportointiin.

Tässä tutkimuksessa käytetty tutkimusmenetelmä soveltui käytäntötyön tutkimiseen erinomaisesti. Ensinnäkin tutkimusmenetelmällä saatiin koottua runsaasti materiaalia, jonka analysoiminen tuotti vastauksia asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Nämä vastaukset olivat ammatillisen henkilöstön toimesta monipuolisesti tarkasteltuja ja ne esitellään tutkimuksen tuloksissa.

Toiseksi koulukuraattoreille jaetuista ja heiltä saaduista Hykä-dialogitmenetelmän palautelomakkeista (ks. LIITE 1) käy ilmi, että tutkimusmenetelmän merkitys työyhteisössä käytettyjen työkäytäntöjen kehittymisen kannalta on erinomainen (75 % vastaajista) tai hyvä. Tutkimusmenetelmän erinomaisuutta perustellaan sen moniäänisesti tarkasteltujen, hyväksi koettujen työkäytäntöjen jakamisella ja työkäytäntöjen rakentumisella yhtenäisemmiksi, jolloin edesautetaan kuntalaisten tasavertaista oikeutta koulukuraattoripalveluihin.

Kolmanneksi palautelomakkeista ilmenee, että tutkimusmenetelmä tukee erinomaisesti (50 % vastaajista) tai hyvin (50 % vastaajista) työntekijän työssä oppimista ja työyhteisöllisyyttä. Vastausten perusteella yhteisesti tarkasteltujen hyvien työkäytäntöjen jakaminen antoi yksittäiselle kuraattorille uusia käytäntöjä ja näkökulmia nivelvaihetöskentelyyn. Tutkimusmenetelmä tarjosi myös koulukuraattoreille voimaannuttavan kokemuksen jo omaksumiensa nivelvaiheen

työkäytäntöjen vahvuuksista. Koulukuraattorit kokivat myös työyhteisönsä, koulukuraattori-tiimin, hyötyneen yhteisen keskustelun tuotoksista.

Palautelomakkeista käy ilmi koulukuraattoreiden huoli siitä, että Hykä-dialogien aikana käydyt keskustelut ja tärkeät kommentit saattavat helposti hukkuu avoimen dialogin aikana. Tässä tutkimuksessa avoin dialogi taltioitiin tutkijan sanelimelle, mikä mahdollisti tarkimman mahdollisen dokumentoinnin. Työyhteisön itse toteuttamissa käytäntötyön tutkimisen foorumeissa kannattaa kiinnittää etukäteen huomiota siihen, että käydystä keskustelusta tehdään yhteenveto esimerkiksi erilliseen muistioon, jotta foorumin tuotokset saadaan asianmukaisesti dokumentoitua. Asianmukainen dokumentointi mahdollistaa hyvien työkäytäntöjen kehittämisen, levittämisen ja juurruttamisen.

Palautelomakkeiden perusteella tulevaisuudessa järjestettävissä foorumeissa koulukuraattorit haluaisivat käydä dialogia nivelvaiheen harmaan ja suuren huolen vyöhykkeen työkäytännöistä, koulukuraattorin asiakasprosessin työkäytännöistä, oppilaiden kanssa työskentelyn käytännöistä sekä oppilashuoltoryhmätyöskentelyn käytännöistä.

Tämän tutkimuksen hyödyiksi voidaan lukea kunnan koulukuraattorityön kehittäminen. Tutkimuksen tuloksena tuotetut kolme hyvän työkäytännön prosessikuvausta antavat kuvan niistä paikallisista toimintamalleista ja toimintatavoista, joilla tähdätään parhaisiin tuloksiin. Näiden prosessikuvausten avulla kunnassa tehtävää koulukuraattorityötä voidaan kehittää yhtenäisemmäksi. Kunnan tarjoamiin yhtenäisiin koulukuraattoripalveluihin on oppilaalla lastensuojelulain mukaisesti subjektiivinen oikeus riippumatta siitä, käykö hän koulua pienessä kyläkoulussa vai suuremmassa taajamakoulussa.

Tämä tutkimus luo perustan koulukuraattoripalveluiden nivelvaiheprosessin paikalliselle, alueelliselle ja seudulliselle tarkastelulle. Erityisesti työkäytäntöjen paikallista tarkastelua ja arviointia on hyvä jatkaa, varsinkin kun tässä tutkimuksessa käytetty käytäntötyön tutkimusmenetelmä, Hykä-dialogit-menetelmä toteutettuna ammatillisen henkilöstön yhteisessä foorumissa, on osoittautunut toimivaksi ja tuloksia tuottavaksi. Uusien organisoitujen foorumien toteuttaminen mahdollistaa muiden koulukuraattoripalveluissa toteutettujen työkäytäntöjen

jakamisen, tarkastelun ja arvioinnin. Uusissa foorumeissa saatu arviointitieto mahdollistaa kunnan koulukuraattoripalveluiden yhtenäistämisen.

Paikallisesti levinneen ja vakiintuneen työkäytännön yleistettävyyden valtakunnallisesti merkittäväksi hyväksi työkäytännöksi vaatii laajemman tarkastelunäkökulman. Koulukuraattoripalveluissa toteutetun käytäntötyön kehittäminen sekä niiden yleistäminen vaatii paikallisesti toteutettujen foorumeiden rinnalle myös seudullista ja alueellista työkäytäntöjen jakamista, tarkastelua ja arviointia, jota voisi toteuttaa laajemmalla kunnarajalla ylittävissä koulukuraattoreiden foorumeissa. Nurmijärven näkökulmasta katsottuna nämä laajennetut foorumit voisi toteuttaa esimerkiksi Kuuma-kuntien tai Länsi- ja Keski-Uudenmaan kuntien koulukuraattoreiden kesken. Länsi- ja Keski-Uudellamaalla toteutettavassa seudullisessa ja alueellisessa tarkastelussa foorumeja koordinoivana tahona tulisi olla sosiaalialan osaamiskeskus, Sosiaalitalo OY. Sosiaalialan osaamiskeskuksen ja sen yhteistyötahojen, esimerkiksi ammattikorkeakoulujen, kanssa toteutettu käytäntötutkimus tarjoaisi valtakunnallisestikin merkittävää käytäntötietoa siitä, millaisilla työkäytännöillä päästään parhaisiin tuloksiin.

LÄHTEET

- Eriksson, Esa & Arnkil, Tom 2009. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Oppaita 60. Helsinki: Stakes.
- Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 2005/272. Viitattu 20.2.2010.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050272>
- Lastensuojelulaki 2007/417. Viitattu 19.2.2010.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Holopainen, Pirkko (toim.); Ojala, Terhi; Miettinen, Katja & Orellana, Tarja 2005. Siirtymät sujuviksi – ehyttä koulupolkua rakentamassa. Monistesarja 6/2005. Helsinki: Opetushallitus.
- Holopainen, Pirkko & Ojala, Terhi 2006. Latua myöten uusiutuviin käytänteisiin. Helsinki: Opetushallitus.
- Honkanen, Eija & Suomala, Anne 2009. Oppilashuollon käsikirja. Helsinki: Tammi.
- Huhtanen, Kristiina 2007. Kun huoli herää. Varhainen puuttuminen koulussa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kananoja, Aulikki; Lähteinen, Martti; Marjamäki, Pirjo; Laiho, Kristiina; Sarvimäki, Pirjo; Karjalainen, Pekka & Seppänen, Marjaana 2007. Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma.
- Kansanterveyslaki 1972/66. Viitattu 19.2.2010.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1972/19720066>
- Korhonen, Satu; Julkunen, Ilse; Karjalainen, Pekka; Muuri, Anu & Seppänen-Järvelä, Riitta 2007. Arviointi ja hyvät käytännöt sosiaalipalveluissa: Asiantuntijoiden pohdintoja tulevast. Raportteja 16/2007. Helsinki: Stakes.

Kurki, Leena; Nivala, Elina; Sipilä-Lähdekorpi, Pirkko 2006. Sosiaalipedagoginen sosiaalityö koulussa. Helsinki: Finn Lectura.

Nurmijärven kunta 2010a. Varhainen puuttuminen Nurmijärven peruspalveluissa. Verkkojulkaisu. Viitattu 25.2.2010.

http://www.nurmijarvi.fi/palvelut/sosiaalipalvelut/fi_FI/perhejasosiaalipalvelut/ → Projektit ja hankkeet → Varhainen puuttuminen peruspalveluissa (Pdf).

Nurmijärven kunta 2010b. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2009-2012. Verkkojulkaisu. Viitattu 1.3.2010.

Nurmijärven kunta 2010c. Nurmijärven koulut. Verkkojulkaisu. Viitattu 1.4.2010.
http://www.nurmijarvi.fi/koulut/fi_FI/koulut/

Opetusalan ammattijärjestö OAJ 2009. Koulukielen sanasto. Verkkojulkaisu. Viitattu 1.3.2010. Helsinki: Opetusalan ammattijärjestö OAJ.
http://www.oaj.fi/pls/portal/docs/PAGE/OAJ_INTERNET/01FI/05TIEDOTTEET/03JULKAISUT/SANASTO.PDF

Opetushallitus 2010. LATU – Erityistä tukea tarvitsevien opetuksen kehittämisen yleis- ja erityisopetuksessa 2002–2004. Helsinki: Opetushallitus. Verkkojulkaisu. Viitattu 8.3.2010.
<http://www.oph.fi/kehittamishankkeet/Latu>

Peltomaa, Pilvi 2005. Yhteistyötä vai yhteistä työtä. koulukuraattorin ja opinto-ohjaajan töiden rajapinnat ja toimintamallit Punkalaitumen kunnassa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Verkkojulkaisu. Viitattu 1.3.2010.
https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18052/URN_NBN_fi_jyu-2006295.pdf?sequence=1

Perusopetuslaki 1998/628. Viitattu 19.2.2010.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>

Pyhäjoki, Jukka 2008. Hyvien työkäytäntöjen dialoginen tunnistaminen työyhteisöissä (HYKÄ-dialogit). Verkkojulkaisu. Helsinki: Stakes.

- Sosiaali- ja terveysministeriö 2007. Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimukset valtio-, kunta- ja yksityissektorilla. Julkaisuja 2007:18. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Sulavuori, Maarit 2007. Kehittämistyöllä pallo haltuun: Kehittämisprojektin avulla ideoita lastensuojeluun ja voimavaroja työssä jaksamiseen. Raportteja 3/2007. Helsinki: Stakes.
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2010. Lastensuojelunkäsikirja. Oppilashuolto ja koulun sosiaalityö. Viitattu 20.2.2010. http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaiseva_lastensuojelu/toimintamuotoja/oppilashuolto_ja_koulun_sosiaalityo
- Tanskanen, Ilona & Timonen-Kallio, Eeva (toim.) 2009. Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 44. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

LIITE 1: Koulukuraattoreille jaettu palautelomake

PALAUTELOMAKE

Mitä Hykä-dialogit antoivat sinulle työssä hyödynnettäväksi, mainitse kolme mielestäsi tärkeintä asiaa?

Miten kehittäisit Hykä-dialogeja mahdollista seuraavaa aihepiiriä varten?

Mainitse ainakin kaksi aihepiiriä, joista toivot käytävän keskustelua tulevaisuudessa?

Arvioi (asteikolla 1-5) Hykä-dialogien merkitystä työyhteisössä käytettyjen työkäytäntöjen kehittymisen kannalta? Ympyröi vastauksesi.

1=erittäin vähäinen, 2=vähäinen, 3=siltä väliltä, 4=hyvä, 5=erinomainen

1   2   3   4   5

Perustele vastauksesi muutamalla sanalla:

Arvioi (asteikolla 1-5) Hykä-dialogien merkitystä oman työssä oppimisesi kannalta? Ympyröi vastauksesi.

1=erittäin vähäinen, 2=vähäinen, 3=siltä väliltä, 4=hyvä, 5=erinomainen

1   2   3   4   5

Perustele vastauksesi muutamalla sanalla:

Mitä vielä haluat sanoa tästä päivästä?

Kiitos vastauksistasi!